

תּוֹשַׁע
KISLEV
TEVET
רוֹשׁ חֹדֶשׁ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU



Ulička v bývalém syrakuském ghettu. (K článku na str. 14–15.)

ŽIDÉ V BRNĚ V ST. PÖLTENU

Dne 14. listopadu se uskutečnila v rakouském St. Pöltenu oslava dvacetiletého výročí smlouvy o partnerství mezi městy S. Pölten a Brno. Přítomní byli zástupci brněnského magistrátu, starosta města St. Pölten, ředitelka Institutu pro židovské dějiny v Rakousku a další hosté. Součástí byla i vernisáž výstavy *Židé v Brně* od 12. století až po dnešní dny. Výstava i projev předsedy brněnské obce Pavla Frieda byly srdečně přijaty. O výstavu, jejímž tvůrcem je ing. arch. Klenovský, projevil zájem i přítomný zástupce školského odboru magistrátu města Vídně pro výukové potřeby vídeňských škol. *kš*

ÚPLNÝ PŘEKLAD TALMUDU

Dne 7. října ukončil rabi Adin Steinsaltz oficiálně svůj překlad kompletního *Babylonského talmudu*. Jeho převod má sice své kritiky, kteří pochybují o tom, že dílo, které vytvářely generace učenců po staletí, by mohl přeložit jediný člověk, nicméně lze říct, že právě on otevřel možnost studovat Talmud v podstatě každému, kdo o to má zájem.

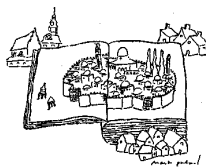
Na převodu z aramejštiny do hebrejštiny pracoval od roku 1965. Překlad doplnil vlastními vysvětleními a komentáři. Z hebrejštiny překladu postupně vycházejí překlady do dalších jazyků – angličtiny a ruštiny. V USA a Izraeli je oblíbená především hebrejšsko-anglická verze *The Talmud: The Steinsaltz Edition*, jež zatím čítá 22 svazků (čtyři traktáty) a je považovaná za nejpřesnější ze všech anglických překladů Talmudu.

Třiasmdesátiletý učenec se narodil v Jeruzalémě v sekulární rodině; kromě rabínských studií zvládl vystudovat i fyziku, chemii, matematiku a sociologii. Kromě práce na překladech napsal na šedesát knih na téma Talmudu, židovské mystiky, filosofie, sociologie, historie. V Izraeli a zemích bývalého Sovětského svazu založil síť náboženských škol a podílel se na založení židovské univerzity v Moskvě a Petrohradě. Působil též na amerických univerzitách, má několik čestných doktorátů.

Kromě Steinsaltzova vydání existují i další moderní překlady, jež vytvořila skupina ortodoxních učenců pro edici *The Art Scroll*; z překladu do hebrejštiny je zatím hotovo 63 svazků z celkových 73, v tomto nakladatelství průběžně vycházejí i svazky Talmudu v angličtině a francouzštině.

Zájem o Talmud prý rabiho Steinsaltze nepřekvapil. „Být Židem také znamená, že víte, co děláte,“ řekl. „Znáť židovské učení znamená znáť sám sebe, toto učení vytvořili Židé a ono zase vytvořilo je. Takže když se je učíte, učíte se o sobě.“ *am*

AKTUALITY



PROJEKT EU, KTERÝ SHROMÁŽDÍ ÚDAJE O HOLOKAUSTU

V Bruselu byl v půli listopadu zahájen několikaleťový projekt, který má poskytnout zázemí všem, kdo se zabývají problematikou nacistického vyhlazování Židů. Z prostředků Evropské unie tak vzniká Infrastruktura pro evropský výzkum holokaustu (EHRI), jejímž cílem je shromáždit veškeré dostupné informační zdroje na toto téma.

Čtyřletý projekt financovaný sedmi miliony eur (172 miliony korun) z rozpočtu EU koordinuje nizozemský Institut pro výzkum války, holokaustu a genocidy NIOD. Podílí se na něm na dvacet evropských archivů a výzkumných institutů ze třinácti zemí, včetně ŽM v Praze, Památníku Terezín a také izraelského Jad vašem.

Fragmenty dokumentů, které nacisté nestačili zničit, jsou rozptýleny v mnoha archivech v řadě zemí, a práce badatelů se proto často podobá pracnému a časově náročnému skládání střípků. Skutečnost, že se holokaust odehrával v celé Evropě, vyžaduje pro lepší zpřístupnění archivů holokaustu celoevropský přístup.

V následujících čtyřech letech proto vybudují partneři projektu EHRI rozsáhlou databázi, jež propojí informace o archivních sbírkách o holokaustu a pro badatele vytvoří unikátní virtuální výzkumné rozhraní, které jim bude pomáhat spojovat právě ony zlomky informací rozptýlené v mnoha archivech a zemích.

„Židovské muzeum v Praze povede pracovní skupinu, jejímž cílem je za pomoci moderních technologií vytvářet virtuální archivní průvodce sbírkami rozdělenými do různých archivů,“ uvádí vedoucí oddělení pro dějiny šoa (holokaustu) Židovského muzea v Praze Michal Frankl.

Jako vzorový příklad zde slouží dochované archivní dokumenty o ghettu v Terezíně. Hlavní soubory dokumentů, které nebyly na konci války zničeny, jsou dnes rozděleny mezi Památník Terezín a Židovské muzeum v Praze v ČR a Bejt Terezín a Jad vašem v Izraeli, přičemž mnoho dal-

ších pramenů je rozptýleno v desítkách dalších archivů. „Průvodce po terezínských archivních pramenech bude unikátním digitálním zdrojem informací, který bude poskytovat nejen informace o obsahu jednotlivých archivních sbírek, ale také sjednocovat popisná metadata, propojovat archivní dokumenty s informacemi o obětech šoa a nabízet odkazy na digitalizované dokumenty přístupné on-line,“ dodává Frankl.

Projekt vzniká v roce 65. výročí osvobození koncentračního tábora Osvětim-Březinka. Nové zázemí pro vědce nese výraznou českou stopu. Podle eurokomisařky Máire Geogheganové-Quinnové, která dnes činnost EHRI symbolicky zahájila, na začátku stálo české předsednictví EU v roce 2009, během nějž celkem 46 zemí podepsalo takzvanou Terezínskou deklaraci věnovanou problematice holokaustu. „Terezínská deklarace přitáhla pozornost k potenciálu archivů holokaustu a motivovala vlády a další úřady, aby archivy zpřístupnily vědcům a veřejnosti,“ dodala. *čtk*

ULPAN IVRIT

Milí přátelé a příznivci, od ledna 2011 otevíráme nový kurz moderní hebrejštiny pro naprosté začátečníky. Pokud máte ve svém okolí hebrejštiny chtivého nadšence, budeme rádi, když mu náš kurz doporučíte. (Možná je to i dobrý nápad na chanukový či vánoční dárek. Rádi vám zašleme potvrzení o přijetí v dárkové úpravě.)

Do vybraných kurzů vyšší pokročilosti, běžících od října 2010, je možné se hlásit i v průběhu školního roku. Podrobnosti i přihlášku najdete na našem webu.

Rádi bychom také upozornili na náš internetový obchod s učebnicemi a slovníky, určený studentům moderní hebrejštiny (<http://ulpan.eshop-zdarma.cz/index.php>).

Váš Ulpan (www.ulpan.cz)

OBSAH

- Sidry na tento měsíc 4–5**
Národnosti jsem Pražák
rozhovor s Petrem Brodem 6–7, 18
Recenze knihy Pan Mani 8–9
Dybbuk v Praze 9
A. B. Jehošua: Pan Mani /ukázka/ 10–11
Exlibris Emila Orlika 12
Zemřel Franz Wurm 13
Sicilie a Židé 14–15
O projektu Cinegoga 16–17
Balagan – situace v ECJC 17
Výběr z českého tisku 18
Izrael: Od srdce k rozumu 19
Kalendárium 20
Zprávy z kultury, výzvy inzerce 21, 22
Zprávy z obcí a ze světa 23–24

MILÍ ČTENÁŘI,

děkujeme Vám za zájem o měsíčník Roš chodeš a doufáme (a učiníme, co bude v našich silách), že si ho nadále uchováte. S koncem kalendářního roku zvažte možnost si časopis předplatit.

NOVÝM (A SAMOZŘEJMĚ I DOSAVADNÍM) ABONENTŮM NABÍZÍME:

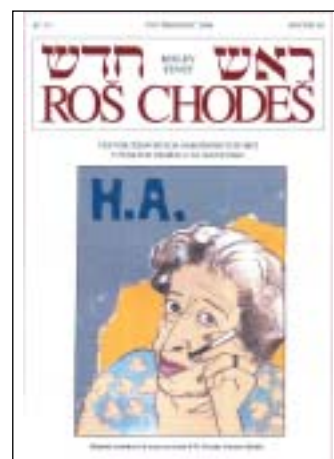
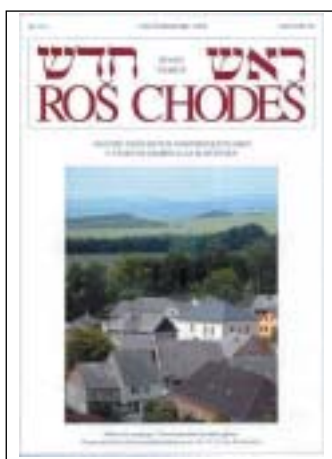
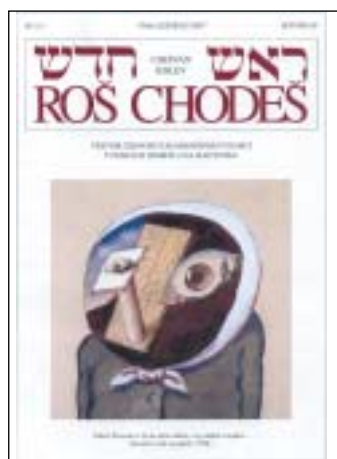
- Měsíčník s více než sedmdesátiletou tradicí.
- Jediný židovský časopis s působností po území celého bývalého Československa.
- Kontakt s židovským děním doma i v zahraničí.
- Texty věnované judaismu, židovské historii a kultuře.
- Reportáže z celého světa z míst spojených s židovskou kulturou.
- Rozhovory se zajímavými osobnostmi.
- Pravidelnou analýzu událostí v Izraeli.
- Prozaické a básnické texty klasiků i moderních židovských autorů.
- Kunsthistorické články o známých i zapomenutých židovských umělcích.
- Kalendárium osobností a historických událostí.

V ČASOPISE ROŠ CHODEŠ PUBLIKOVALI NEBO MU POSKYTLI ROZHOVOR NAPŘÍKLAD:

Spisovatelé: Ruth Bondy, Viktor Fischl, Arnošt Goldflam, Ivan Klíma, Heinz Jakob Tauber, Zdeněk Urbánek, György Konrád, Etgar Keret, A. B. Jehošua, Cynthia Ozick, Josi Klein Halevi, Steve Stern, Elie Wiesel; **malíři:** Viktor Pivovarov, Aleš Veselý, Mark Podwal, Jehudit Sasportas, Marcela Sidonová; **historici:** Deborah Lipstadt, Hillel Kieval, Martin Gilbert, Robert Jan van Pelt, Jiří Kovtun, Michal Frankl, Kateřina Čapková či Jiří Fiedler; **režiséři:** Lubor Dohnal, Lukáš Příbyl, Allen Miller; **hebraisté:** David Flusser, Jiřina Šedinová, Vladimír Sadek, Magdalena Křížová, Pavel Sládek; **kunsthistorici a literární vědci:** Arno Pařík, Tomáš Kulka, Veronika Tucker, František Kautman; **hudebníci a dirigenti:** Mark Kopytman, Israel Yinon, Judy Lewis, Elijah Inbal; **diplomaté:** Miloš a Tomáš Pojarovi. K autorům *Rch* patřil i legendární Rudolf Vrba.

Na svého strýce Franze Kafku vzpomínala v *Roš chodeš* Věra Saudková; na otce Egona Hostovského Olga Castiellová; na strýce, surrealistu Jindřicha Heislera, bohémista Jindřich Toman; na dědu, vynálezce Emila Kolbena, Ing. Jindřich Kolben.

Ke kmenovým autorům časopisu patří ředitel pražského Židovského muzea Leo Pavlát; přední znalec židovského umění Arno Pařík; komentátor Zbyněk Petráček; mluvčí Ústředního zväzu židovských obcí na Slovensku, novinář Jaroslav Franek a vrchní zemský rabín K. E. Sidon.



JAK OBJEDNAT

Roční předplatné 300 Kč (750 Kč z Evropy a 1000 Kč ze zámoří) nebo 180 Kč za elektronické zaslání v PDF lze uhradit převodem na číslo účtu: 030031-1936511339/0800; variabilní symbol: 1122011; údaj příkazce: jméno předplatitele.

Současně laskavě zašlete e-mailem na roschodes@sefer.cz nebo písemně na adresu: redakce Roš chodeš, Izraelská 1, 130 00 Praha 3 svou objednávkou. Do objednávky uveďte jméno, poštovní adresu, e-mail a zda chcete zasílat časopis v klasické papírové formě, nebo elektronicky ve formátu PDF. Předplatné lze uhradit i osobně v redakci.

Veškeré informace o předplatném (i do zahraničí) podá redakce Roš chodeš na telefonních číslech 226 235 218; 226 235 217 nebo e-mailem roschodes@sefer.cz.

A BONUS NA ZÁVĚR

Všichni abonenti časopisu *Roš chodeš* získávají do konce roku 2010 10% slevu na veškeré tituly nakladatelství Sefer (www.sefer.cz). Knihy se slevou se budou prodávat vždy v úterý a ve čtvrtek, od 10 do 15 hodin (případně v jinou dobu po předchozí telefonické domluvě).

MIKEC (1M 41,1–44,17)

Lze stěží pochopit důvod, proč je sidra Mikec ukončena právě uprostřed jednoho z nejdůležitějších dialogů v celé Tóře. Benjamina, Rachelina nejmladšího syna, obvinil velkovezír Josef, že mu ukradl stříbrný pohár. Jehuda bratra brání, ale hádka je přerušena, neboť sidra Mikec zde končí a začíná sidra Vajigaš. Je pro toto přerušeni jiný důvod než ten, aby byli posluchači celý týden napjatí? Existuje nějaký hlubší smysl?

Řekl bych, že pauza v rozhovoru mezi velkovezírem a Jehudou odráží nový vývoj v trvajícím teologickém sporu mezi bratry a Josefem. Dříve jsme viděli, jak bratry rozčilovaly a znepokojovaly Josefovy sny, takže se rozhodli učinit jeho opovážlivému chování přítrž tím, že ho prodali do otroctví. Jako by se rozhodli vzít spravedlnost do svých rukou, zahrát si na Hospodina. Koneckonců, měli oporu v abrahamském učení – což nebyl jejich otec oslepen láskou k Josefovi stejně, jako byl Jicchak očarován silným Ezauem?

Když Josef bratry obviní, že sebrali pohár (který jim nechal podstrčit), jsou tak přesvědčeni o své nevině, že prohlásí, že pokud u nich nádobu naleznou, zloděj má být vydán na smrt a ostatní do otroctví. Pohár je nalezen u Benjamina, bratři se hrouť a v zármutku si roztrhnou šat. Když pak před Josefa předstoupí, Jehudovi vyklouzne doznání k dalšímu zločinu: A Jehuda řekl: „Co máme našemu pánu vykládat, ať řekneme cokoli, stejně se neospravedlníme, Bůh našel vinu na tvých služebnících, takže budeme otroky našeho pána jak my, tak ten, v jehož ruce byl nalezen ten pohár!“ (1M 44,16) Vina, kterou měl Jehuda na mysli, spočívala zřejmě v tom, že bratři Josefa prodali Jišmaelitům. Je zřejmé, že Hospodin jejich čin neschvaloval – a je to znát i z toho, jak zvláštní věci se jim v Egyptě děly: Šimon byl obviněn z vyzvědačství, zadržen jako rukojmí a zachránit ho měl Benjamin. Teď, když našli u Benjamina pohár, se radost z propuštění Šimona proměnila v další noční můru. Jehuda pohromy vnímá jako Boží trest za to, co udělali Josefovi před dvaadvaceti lety, jeho krev jako by stále byla na jejich rukou. Nabízí tedy velkovezírovi, že jako otroci k němu půjdou všichni bratři. Znovu na sebe bere roli toho, kdo určuje pravidla, kdo nabízí řešení. Jenže Josefa tahle „útlocitnost“ nedojímá, zajímá ho jen spravedlnost: co se ustanovilo, musí se dodržet: „On však pravil: ‚Běda mi, učinit něco takového! Otrokem mi bude ten muž, u něhož byl nalezen pohár, a vy můžete v míru odejít za svým otcem!‘“

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC



Josefův sen a shledání s bratry, Sarajevská hagada, 14. st.

Na počátku sidry Vajigaš Jehuda začne mluvit zcela jinak, soustřeďuje se na to, jak je jejich otec starý a jak by bez Benjamina trpěl. Prosí teď velkovezíra, aby jako otroka vzal jeho, Jehudu, a Benjamina propustil. Proč Jehuda změnil taktiku? Proč nemluvil o nemocném otci a jeho slabosti pro Benjamina dříve? Vždyť když nabízel, že se otroky stanou všichni bratři, Benjamina do počtu zahrnul! Jehuda se nejprve domníval, že Hospodin chce potrestat všechny bratry kvůli Josefovi – nabídně tedy otroctví pro všechny. Josef však trvá na svém – Musím jednat na základě zákona –, potrestán má být jen zloděj. Za staré hříchy nechť trestá Hospodin.

Zdá se, že tuto lekcí Jehuda pochopil a od kolektivní viny všech bratrů upustil. Začne myslet na otce, na to, jakou bolest by mu Benjaminovo zajetí způsobilo. Nabídně se tedy do otroctví sám – znovu přebírá iniciativu.

Bratři se Josefa bojí i poté, co se jim dal poznat a odpustil jim. Když zemřel Jakob, bratři „přišli, padli před jeho tváří a říkali: ‚Hleď, jsme tvými otroky!‘“ Josef jim však

pravil: „Nebojte se, copak jsem důležitější než Bůh?“ (1M 50,20) A to je také Josefovo zásadní poselství – nikdo nesmí brát spravedlnost do svých rukou „pro blaho nebes“. Nic nevede k znesvěcení Božího jména rychleji než slepý fanatismus, přesvědčení o vlastní pravdě. Kvůli vykonávání spravedlnosti nesmíme přehlížet základní zákony o bratrské lásce a synovské úctě.

VAJIGAŠ 1M 44,18

A Jisrael řekl: „To stačí, můj syn Josef je ještě živ, půjdu a uvidím ho dříve, než zemřu!“ (1M 45,28)

Jednou z nejdokladnějších scén v Bibli je srdcervoucí setkání otce Jakoba a jeho nejmilovanějšího syna Josefa poté, co se dvaadvacet let neviděli. Stejně působivý je však okamžik, kdy se bratři vrátí z Egypta s úžasnou novinou, že Josef žije!

„Vyprávěli mi, že Josef je stále živ a vládne celé zemi Micrajim, ale jeho srdce se vzpíralo jim uvěřit. Když mu však pověděli všechna Josefova slova, která jim řekl, a spatřil ty vozy, které Josef poslal, aby ho přivezli, duch jejich otce Jaakova ožil.“ (1M 45,26–27)

Dovolte mi, abych na tomto místě položil několik otázek, které z textu vyplývají. Co to bylo za vozy, které tak vzpružily otce Jakoba a díky nimž uvěřil zprávě svých synů? Zadruhé, neznámý „aranžér“ sedmi oddílů (*alijot*) v této sidře uzavírá čtvrtou sekci veršem 27, který jsme citovali výše, a zahajuje pátou sekci veršem 28 slovy: „A Jisrael řekl: ‚To stačí, můj syn Josef je ještě živ, půjdu a uvidím ho dříve, než zemřu!‘“ Tento verš je však logicky důsledkem Jakobovy radosti a znovunalezené životní síly. Nepatří ale spíš do předchozího oddílu? Proč začínat novou aliju uprostřed Jakobovy reakce?

A nakonec, proč musí vyčerpaný starý Jakob cestovat do Egypta? Nebylo by jednodušší a slušnější, aby syn přijel za otcem?

Kdysi jsem slyšel otázku připisovanou britskému dajanovi Golditchovi, která dává klíč k odpovědím na všechny tři uvedené otázky. Představte si, pravil dajan, situaci, kdy syn odejde z domova na studia, ale na školu ani nedorazí. Jste s rozumem v koncích, nevíte, co si o tom myslet. Po deseti letech, kdy byl synek nezvěstný, si už určitě zoufáte. Najednou, z čistého nebe, se syn ozve a touží po tom vás zase spatřit. Čemu byste dali přednost? Aby poslal letenku do Spojených států, kde teď žije, a vy byste jeli za ním, nebo byste raději uvítali, kdyby cestoval on za vámi a přišel na šabesovou večeři?

Dajan Golditch prohlásil, že on by raději letěl za synem, aby viděl, v jakém prostředí chlapec pobývá, jestli ještě dodržuje

židovské zvyky, zda má ženu či partnerku... Kdyby přijel syn za otcem a objevil se v pátek na večeri či na pesachový seder, moc byste nepoznali – každý, kdo si vezme na hlavu kipu a naučí se pár úkonů, udělá dobrý dojem. A tak když Jakob patří vozy, které ho mají odvézt za Josefem, pochopí, že syn se smlouvě, kterou uzavřel Hospodin s Abrahamem, příliš nevzdálil, a jeho duch ožije.

Pak, když přejde první vlna neuvěřitelné radosti, začne Jakob myslet na nemyslitelné a ptát se na nezodpověditelné: Jak se stalo, že mu synové přinesli kdysi domů Josefovou roztrhanou a zkrvavenou košili a řekli mu, že Josefa rozsápala divá zvěř? A jak se Josef dostal do Egypta? Pomaličku, ale zcela jasně začíná Jakob chápat, že synové svého bratra zradili, že otci lhali, vidí celý ten příběh, jemuž lze tak těžko uvěřit.

Poté se jeho myšlenky vrátí k Josefovi. „Proč bych za ním měl vlastně jet?“ ptá se. Tolik let žil v Egyptě a vedlo se mu tam dobře. Proč mě alespoň jednou nezpravil, že je v pořádku; on si ani nezaslouží, abych za ním jel. A znovu se zamyslí nad ostatními syny a zřejmě pochopí, že to, že Josefa nesnášeli, způsobil on sám, neboť svého nejmladšího tolik protěžoval. A možná, že se tím znelíbil samotnému Josefovi, který vycítil, že otcova láska k němu kazí vztahy v celé rodině.

A snad Jakoba napadlo i toto: Možná, že si Josef myslel, že i já jsem byl součástí spiknutí proti němu, protože jsem ho tehdy poslal za bratry do Šchemu (viz 1M 37,13); a on mě poslechl, odpověděl „Zde jsem“, jako Abraham odpověděl Hospodinu, když ho poslal obětovat Jicchaka. To já jsem ho poslal za bratry, a ti, jak se ukázalo, ho obětovali. Určitě si domýšlel, že jako Abraham zavrhl Jišmaela a Jicchak Ezaua, já jsem zavrhl jeho, protože se tolik chlubil. Takže hlavní vinu na tom celém neštěstí mám vlastně já.

Ten, kdo oddíly v sidře uspořádal, udělal před tím, než Jakob své myšlenky dokončil, pauzu, aby dal posluchačům čas porozumět tomu, jak Jakob uvažuje. Nakonec se tedy Jakob rozhodne, že bude raději mlčet a předstírat, že zlovolnost synů nepochopil. Že nebude komentovat ani fakt, že se mu Josef celá ta léta neozval. Řekne pouze: „To stačí, můj syn Josef je ještě živ, půjdu a uvidím ho dříve, než zemřu!“ Důležité je tedy jen to, že Josefa miluje, že ho potřebuje, jako potřebuje ostatní syny, aby se dalo pokračovat do budoucnosti. A kvůli budoucnosti zachová klid a vyrazí do Egypta.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina k Tóře vybrala a přeložila Alice Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagógách – prosinec 2010

Staronová synagoga

1. 12.	středa	předvečer Chanuka – rozsvícení 1. světla ▲	
2. 12.	čtvrtek	1. den Chanuka – rozsvícení 2. světla ▲▲	
3. 12.	pátek	2. den Chanuka – rozsvícení 3. světla ▲▲▲	
		začátek šabatu	15.44 hodin
4. 12.	sobota	ŠABAT CHANUKA	
		MIKEC 1M 41,1–44,17	
		hf: Za 2,14–4,7	
		mincha	15.30 hodin
		konec šabatu	16.56 hodin
		3. den Chanuka – rozsvícení 4. světla ▲▲▲▲	
5. 12.	neděle	4. den Chanuka – rozsvícení 5. světla ▲▲▲▲▲	
6. 12.	pondělí	5. den Chanuka – rozsvícení 6. světla ▲▲▲▲▲▲	
7. 12.	úterý	1. den Roš chodeš tevet	
		6. den Chanuka – rozsvícení 7. světla ▲▲▲▲▲▲▲	
8. 12.	středa	2. den Roš chodeš tevet	
		7. den Chanuka – rozsvícení 8. světla ▲▲▲▲▲▲▲▲	
9. 12.	čtvrtek	8. den Chanuka	
10. 12.	pátek	začátek šabatu	15.42 hodin
11. 12.	sobota	VAJIGAS 1M 44,18–47,27	
		hf: Ez 37,15–28	
		mincha	15.30 hodin
		konec šabatu	16.55 hodin
17. 12.	pátek	půst 10. tevet	6.08–16.39 hodin
		začátek šabatu	15.42 hodin
18. 12.	sobota	VAJECHI 1M 47,28–50,26	
		hf: 1Kr 2,1–12	
		mincha	15.30 hodin
		konec šabatu	16.57 hodin
24. 12.	pátek	začátek šabatu	15.45 hodin
25. 12.	sobota	ŠEMOT 2M 1,1–6,1	
		hf: Iz 27,6–28,13; 29,22–23	
		mincha	15.30 hodin
		konec šabatu	17.00 hodin
31. 12.	pátek	začátek šabatu	15.51 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,

mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Ve čtvrtek 2. 12. v 18. hodin se koná večerní bohoslužba a zapálení 2. chanukové svíce.

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

V pátek večer se zde bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha (Mánesova 8, Praha 2)

Středa 1. prosince od 18.30 hodin v Bejt Simcha:

Přivítání svátku Chanuka: *maariv, zapálení první chanukové svíce, přednáška rabiho Yehudaie, pohoštění.*

Středa 8. prosince od 18.30 hodin v Bejt Simcha:

Závěrečné setkání s rabínem Moshe Yehudaie a jeho manželkou Atarou: *zapálení chanukových světél, pohoštění, neformální posezení.*

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

NÁRODNOSTÍ JSEM PRAŽÁK

Rozhovor s novinářem Petrem Brodem



Foto: Karel Hviždala.

PETR BROD (nar. 1951 v Praze) odešel roku 1969 do Spolkové republiky Německo. Studoval politologii, východoevropské dějiny a žurnalistiku na univerzitě v Mnichově, London School of Economics a na Harvardově univerzitě (Cambridge, Mass., USA), v letech 1980–1987 působil jako redaktor v rozhlasu a televizi BBC v Londýně, v letech 1987–1993 zastával řadu funkcí v redakci Rádia Svobodná Evropa v Mnichově a v Praze (asistent ústředního ředitele, redaktor čs. oddělení, první stálý zpravodaj v Praze a vedoucí pražské kanceláře). V letech 1993–1996 pracoval jako redaktor listu Süddeutsche Zeitung v Mnichově (jeho pražským dopisovatelem byl v letech 1988–2000), poté působil jako vedoucí redakce BBC v Praze. V současné době působí na volné noze, mj. moderuje besedy ve VKC ŽMP.

Pane Brode, žijete v Praze, ale často se vracíte do Mnichova, kde prý trávíte spoustu času v knihovně.

Bavorská státní knihovna v Mnichově je moje láska a duchovní domov od studentských dob. Má totiž jako jeden ze zvláštních úkolů sbírat všechno, co se týká východní Evropy, přičemž oni ten region definují velmi volně, více podle historických než podle zeměpisných kritérií.

A co tam tedy patří?

Všechno mezi Aší a Vladivostokem, což je teritorium někdejšího sovětského bloku, v severojižní dimenzi pak všechno od severního pólu až po severní Egypt a Palesti-

nu. Severní pól proto, že SSSR a dnes Rusko tam má svůj sektor Arktidy a na Špicberkách je asi 70 let ruská průmyslová kolonie. A na jih to sahá tak daleko, protože byzantská říše byla součástí východní Evropy. V čítárně každý měsíc vystavují nově nakoupené knihy, což je asi tři tisíce svazků, kterými si člověk může volně listovat. Já se tam mohu hodně dozvědět o tom, co mě zajímá: o moderních dějinách a židovských dějinách.

Prý v knihovně pátráte po předcích.

Kvůli tomu tam nejezdím. O tom se dá lépe pátrat v českých zemích, většina těch předků pocházela z českého venkova: v Národním archivu, kde jsou uchovány židovské matriky a knihy familiantů.

Na co jste při pátrání přišel? Jste například příbuzní s Maxem Brodem?

Možná vzdáleně, ale nelze to dokázat. Od jeho rodokmenu naši rodinu dělí přibližně sedmdesát let. Celá linie začíná Adamem Brodem, který se narodil asi roku 1672 v Nové Cerekvi. Jeho žena se jmenovala Eva a pocházela z Brtnice.

Nejdříve ale musím říci, že základy toho, co víme o našich předcích, vypátral knihovník a archivář předválečné Židovské obce v Praze dr. Tobiáš Jakobovits, kterého o to požádal otcův bratr Karel. Před deportací do Terezína a později do Osvětimi uložil strýc Karel originál rodokmenu u příbuzných své ženy, kteří žili ve smíšeném manželství. To jsem se dozvěděl jako kluk v roce 1964: rodokmen byl u Komů na Letné, kteří se původně jmenovali Kohnovi. Jednoho dne jsem k nim zašel, paní Komová šla k prádelníku, nadzvedla prostradla a vytáhla útlou strojopisnou složku s naším rodokmenem.

O co vy jste rodokmen doplnil?

Mě hodně zajímalo, jak to bylo s předky mé babičky, která se jmenovala Zeckendorfová, což byla žena mého dědečka Josefa Broda. Zjistil jsem, že Zeckendorf je vesnice poblíž Bamberku ve Franksu, kde před branami města byla velká židovská obec, protože Židé se nesměli usazovat v biskupském městě, ale směli žít na malých panstvích nižší šlechty: rytířů.

Tito předci zřejmě kdysi vandrovali z Franska do jižních Čech, do Lnář, kde jsem je vypátral. A podle familiantského zákona, který pobyt Židů přísně reguloval, se postupně dostali někdy v polovině 19. století

až do Prahy. Moje babička vyrůstala v Praze, kde její otec Jakub měl kravín údajně na místě dnešní Městské knihovny na Mariánském náměstí, což byl okraj ghetta. (Rodinný folklor proto tvrdí, že se dvě významné světové budovy nacházejí na našich pozemcích: i pozemek, na kterém vybudovali sídlo OSN v New Yorku, zprostředkoval pozemkový magnát William Zeckendorf.)

A české vlivy ve vaší rodině nehrály žádnou roli?

Otec pocházel z rodiny, kde se míchaly vlivy české a německé a zároveň venkovské a městské. To bylo dáno tím, že do Prahy ze strany Brodů přišel až můj dědeček okolo roku 1903. Teta Irma se ještě v roce 1902 narodila v Poděbradech, můj otec Leo, jako nejmladší, v roce 1905 v Praze. Dědeček byl poznamenán českým venkovem, vyrůstal v Lukavci na Pelhřimovsku. Jeho mateřštinou zřejmě byla čeština spíš než němčina: tu ovládal na úrovni školní. Babička vyrůstala v Praze, chodila do německých škol, takže ta byla jazykově a kulturně německy orientovaná. Jejich mladší děti ale v Praze chodily do německých škol, což vedlo k jazykové hranici napříč rodinou. Karel zůstal Čechem smýšlením i jazykem, byl český nacionalista, zatímco teta Anna byla někde na hraně, teta Fritta se stala Němkou, teta Irma byla napul a můj otec, který všechny školy včetně vysoké vystudoval v němčině, už byl kulturní orientací Němec.

Byly s tím v rodině problémy?

To snad ne, ale na židovské otázky a asimilaci měli rozdílný pohled. A to, že byli bilingvní, bylo v prostředí tehdejší Prahy spíš výhodou. Řada z nich se zajímala i o českou kulturu: můj otec byl například nadšeným návštěvníkem Osvobozeného divadla Voskovce a Wericha a jeho čeština byla perfektní. Můj pohled na svět byl zase formován českým prostředím a židovskými kritérii.

Vy jste ale v zásadě trilingvní, studoval jste v Čechách, v Německu, Anglii, ve Spojených státech...

Angličtina k tomu přišla později. Byl jsem vychován česky, německy jsem jen rozuměl, protože tím jazykem mezi sebou hovořili rodiče. Měli jsme ale díky rozdílné výchově s otcem neshody. Já jsem například v zásadě považoval Napoleona za pozitivní zjev v dějinách, protože přinesl Židům emancipaci. Táta v Napoleonovi viděl uzurpátora a diktátora, proti němuž se vedly osvobozené války německého lidu. V tom jsme se nemohli shodnout.

A jak byste definoval kulturní kód vaší maminky?

Ten je ještě složitější: můj židovský dědeček, matčin otec Camill Herrmann, který pocházel z Libočan u Žatce, tedy z německy mluvícího prostředí, už před první světovou válkou přestoupil na katolickou víru a vzal si křesťanku, která měla rakouské, sudetské a české předky. Jmenovala se Bedřiška Lahrová a narodila se ve vídeňském Novém Městě. Ve Vídni se seznámili s dědou a odešli do Rotavy u Kraslic. Dědeček tam pracoval ve válcovně jako strojní inženýr. Na počátku druhé světové války se přestěhovali ze Sudet do Prahy, kde si mysleli, že se se svým původem lépe ztratí.

O emigraci vaší příbuzní neuvažovali?

Kromě otce, kterému už před okupací jeden pražský nacista vyhrožoval, o tom neuvažovali, přesahovalo to zřejmě rámec jejich myšlení. Cítili se tu doma a považovali Němce za vyspělý kulturní národ. A Čechy viděli jako stále demokratičtější a příznivé území pro lidi jejich typu. Nedovedli si představit, že dojde k tomu, čemu dnes říkáme civilizační řez. Babička Matylda zemřela v Terezíně několik týdnů po příjezdu a teta Anna po roce, teta Irma přežila nejhorší koncentráky včetně Mauthausenu a vrátila se do Prahy. Strýc Karel, který byl deportován s celou rodinou, zahynul, přežil jen jeden z jeho synů Ivan, který dnes žije v Německu.

A vaše matka?

Maminka, která se s rodiči z Kraslic přestěhovala do Prahy, stačila ještě v Praze ve Štěpánské ulici udělat maturitu v roce 1942: byla poslední Němkou položitovského původu, která byla připuštěna k maturitě. Na univerzitu nesměla, pracovala v malé německé firmě; jejího otce, když hrozila deportace do Terezína, spřátelený lékař uklidil do nemocnice. Rodina matky dostala v roce 1946 zpět občanství a nebyla zařazena do odsunu sudetských Němců.

Z toho, co jste mi vyprávěl, vyplývá, že nejste halachický Žid...

Pro Hitlera bych byl býval Žid, podle halachy je to ale málo, i když tři čtvrtiny mých předků byli Židé. Já sám se cítím být Židem, což je částečně dáno osobností otce, který měl na můj intelektuální vývoj větší vliv než maminka a který se k židovství hlásil i v krutých padesátých letech.

Pobýval jste dlouho v Mnichově, zúčastnil jste se života židovské obce?

V Mnichově byla v 70. letech, kdy jsem tam nejdéle nepřetržitě žil, jedna židovská obec. Já jsem se hodně stýkal s mladými

lidmi, jeden čas jsem byl dokonce předsedou bavorského svazu židovských studentů, chodil jsem také na pořady do kulturního střediska. Díky tomu znám řadu lidí z dnešního vedení obou obcí.

A v Londýně?

Tam je obcí spousta a především – být Židem je v Anglii něčím úplně normálním, díky nerušenému vývoji posledních tří století a emancipaci, která se odehrála hluboko v 19. století. To byl pro mne nejsilnější zážitek, zvláště po kontinentální zkušenosti ze zemí postižených nacismem a komunismem, kde židovská existence byla něčím nesamozřejmým a v Německu spojeným s pochybami, zda je vůbec správné, aby tam Židé opět žili. Je to opravdu pluralitní společenství, ať už v náboženském či politickém smyslu, a člověk si mohl neustále vybírat, s kterým z těch mnoha směrů se chce ztotožnit.

Stýkal jste se tam s lidmi z Čech?

Stýkal jsem se hlavně s lidmi ze střední Evropy: setkal jsem se například s historikem J. W. Brügelem, novináři Fritzem Beerem a Karlem Baumem, spisovatelem H. G. Adlerem a germanistou J. P. Sternem, kteří všichni pocházeli z Československa, ale angažoval jsem se také v hnutí na pomoc refuseníkům, tedy Židům, kterým sovětské vedení upíralo právo na vystěhování do Izraele. Intenzivní styky jsem měl s Ústavem židovských záležitostí Světového židovského kongresu, z londýnských obcí jsem měl nejbližší k West London Synagogue, kde působili jako rabíni krajané (ve smyslu Československa od Aše až po Jasinu) Hugo Gryn a Thomas Salamon. A pro BBC jsem připravil řadu programů na židovské náměty, mj. s tehdy ještě žijícími obžalovanými z procesu proti Rudolfu Slánskému.

Kam byste se dnes zařadil kulturně?

Já jsem národností Pražák. V tom smyslu jsem jeden z posledních potomků rakouského mocnářství. Jazykově a kulturně jsem Čech, ale doma jsem slyšel němčinu, moje první lidové popěvky byly německé. Angličtina se k tomu přidala z různých zdrojů: částečně přes otce, který byl velký anglofil, a druhý zdroj byl můj zájem o anglo-americkou lidovou muziku a lidi, jako je Joan Baezová aj.

Váš bratranec Peter Demetz ve své poslední knize o Praze píše, že váš otec, ač právník, chtěl být vždycky spíš novinář a literát.

Otec se koncem 20. let musel částečně starat o svou matku, a vystudoval práva, protože novinářinou by se neuzivil. Na začát-

ku 30. let občas ze záliby pracoval jako noční redaktor *Prager Montagsblatt*. Ve volném čase se stýkal s tzv. párou, což byla skupina německo-židovských intelektuálů. Jeho soustavnější publikační činnost začala po válce, kdy psal pro *Věstník židovské náboženské obce* a do *Židovské ročenky*, později mj. do *Světa v obrazech* a pro německé časopisy, které vycházely v Orbisu, v 60. letech i pro rakouské a německé noviny. Po našem vystěhování psal a přednášel na různých fórech židovských, sudetských, německých a česko-německých, a to převážně o pražské německé literatuře a o kulturních dějinách Prahy.

Takže vás přivedl k žurnalistice otec?

Tento prvek asi hrál nějakou roli: vždycky jsem ho viděl u psacího stroje a viděl jsem, jakou měl radost, když mu něco otiskli. Důležitou roli ale hrál i můj zájem o politiku a dějiny, k nimž jsem si přibral i novinářinu, protože jsem nechtěl nikdy dělat akademickou kariéru. Pak už šlo o to nemuset začínat v okresním plátku, jak bylo v Bavorsku zvykem. Naštěstí se v *The Economist* objevil inzerát, že BBC hledá redaktory. Přihlásil jsem se na konkurz a vyhrál jsem ho. V BBC jsem dělal od léta 1980.

V čem vidíte nejzásadnější rozdíly ve výkonu žurnalistiky u nás v roce 2010 a ve staré Evropě?

Svět BBC, ale i ostatních velkých mediálních institucí se nedá srovnat s žádnou podobnou institucí v Čechách. V těchto médiích se nesmírně velké aparáty lidí denně starají o to, aby redaktor měl všechny možné podklady k tomu, o čem bude psát. Velké možnosti v těchto firmách jsou i v postupu ve vnitřní hierarchii, ale i v horizontální linii: například v BBC jsem mohl pracovat kromě v české redakci i v německé a časem i v domácím anglickém vysílání. A srovnám-li redaktory, se kterými jsem pracoval v Praze a v Londýně, tak ti v BBC měli silnější akademické vzdělání a měli mnohem větší rozhled, což Pražákům není možné vyčítat, protože studovali v jiném světě. A potom: prostředí zmíněných redakcí je všude na Západě hodně kosmopolitní. Taky se v BBC velmi dbalo na profesionální výuku všech zaměstnanců: platila tam přísná řemeslná a etická pravidla. S ničím takovým jsem se tady nesetkal.

Posledních dvacet let jste v kontaktu s pražským židovským prostředím. Jak vidíte jeho proměny?

Ty proměny jsou obrovské, ale do určité míry rozporuplné. Je to společenství v přerodu, stejně jako celá společnost, ale
(pokračování na str. 18)

PROZAICKÉ MOŘE A. B. JEHOŠUY

V češtině vyšlo zásadní dílo moderní izraelské prózy

Zřejmě nejvýznamnější současný izraelský spisovatel, jeruzalémský rodák A. B. JEHOŠUA, se českým čtenářům poprvé představil loni knihou *Milenec* (viz *Rch* 5/2009). Díky péči nakladatelství Pistorius & Olšanská, a především díky tomu, že nakladatelství mělo mimořádně šťastnou ruku ve volbě překladatelky Jehošuvých jazykově náročných próz Magdaleny Křížové, se nám nyní dostává do rukou jeho román *Pan Mani*.

Pan Mani se *Milenci* v leccems podobá: text tvoří opět promluvy jednotlivých protagonistů, jejichž prolínáním a skládáním vzniká celkový obraz. Jenže tento obraz je mnohem složitější, vrstevnatější, hůř proniknutelný a nejasnější, než byl v *Milenci*. Autor navíc zvolil neobvyklou techniku jakéhosi monologického dialogu: postavy hovoří se svými protějšky a reagují na jejich repliky – ty však v textu chybějí a čtenář si je musí domýšlet. Celkový dojem z četby tak připomíná pohled na vzdouvací se moře, jehož vlny se lámou o neviditelné mělčiny a dno.

PĚT ROZHOVORŮ

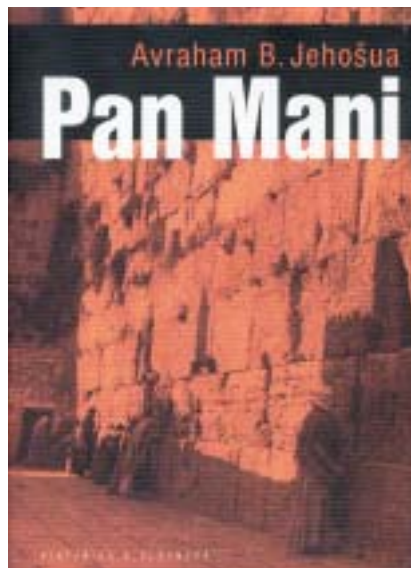
Knihy je rozdělena do pěti oddílů, „rozhovorů“: první se odehrává roku 1982 v kibucu Mašabej Sade: dcera Hagar hovoří se svou matkou Jael o tom, co ji potkalo nedávno v Jeruzalémě (z této části je i naše ukázka na str. 10–11). Druhý rozhovor proběhl roku 1944 na ostrově Kréta, konkrétně ve městě Iraklion; mluví v něm dvaadvacetiletý německý voják Egon Brunner se svou babičkou. Ve třetí části se čtenář ocitne v Jeruzalémě roku 1918 a je svědkem „dialogu“ mezi britským poručíkem Ivorem Stephenem Horowitzem a jeho nadřízeným, plukovníkem Michaellem Woodhoussem. Čtvrtá část se odehrává roku 1899 v Haliči, ve vesnici Jeleni Sad u Krakova (a Osvětimi): mluví tu devětadvacetiletý lékař Efrajim Šapiro se svým otcem Šolem. Poslední oddíl nás zavádí do Athén roku 1848, Abraham Mani (49 let) se v něm svěřuje svému učiteli rabi Šabtaji Chananjovi Hadajovi.

Každá promluva je zasazena do rámce, jejíž tvoří prolog a epilog. V nich se čtenář dozvídá základní informace o postavách, které v jednotlivých epizodách vystupují, a o tom, co se s nimi nakonec stalo.

Prostřednictvím těchto pěti promluv, jež zachycují klíčové situace v životech pěti mužů z pěti generací rodu Mani, vstupujeme současně do historie Židů v těchto ob-

dobích, do jejich neuralgických bodů: rok 1848 značí vzrůst nacionalismu v Evropě; roku 1899 se konal první sionistický kongres a Theodor Herzl formuloval myšlenku židovského státu v Palestině; roku 1918 vešla ve známost Balfourova deklaráce, v níž britská vláda vyjádřila podporu zřízení židovské národní domoviny v oblasti historické Palestiny; roku 1944 vrcholil holocaust a roku 1982 vypukla první válka v Libanonu.

Autor ovšem předkládá velmi osobní a subjektivně podanou historii, což naznačuje i anachronickým pojetím času – od současnosti couváme zpět, jako když ar-



cheolog odkrývá vrstvy ve snaze prokopat se co nehlouběji, k počátečnímu bodu. Tuto nehistorii navíc sledujeme nikoli z perspektivy západního čtenáře, jak jsme patrně zvyklí, ale z úhlu sefardských, orientálních Židů, kteří po vyhnání ze Španělska našli domov v Damašku, Bejrútu, Káhiře či Istanbulu. Osudy rodu Maniů se navíc s výjimkou pátého oddílu dozvídáme zprostředkovaně, díky svědkům, kteří se s muži setkali: setkání jsou líčena nanejvýš subjektivně, jsou plná dohadů a vypravěči do nich vkládají své vlastní „pravdy“, přání i frustrace. V kontrastu s maximálně osobními výpověďmi pak stojí prolog a epilog, podané suchým, věcným jazykem. Vševedoucí zapisovatel jako by věci uváděl na pravou míru, vymazával emoce a zaujatost. Ale i tak mají svou sílu – právě v porovnání s tím, co už o postavách víme, ať už o těch, které samy hovořily, či o těch, jejichž části jsou v hovorů neslyšitelné.

JAZYK

Každá z postav hovoří v jiné době, a navíc, jak logicky vyplývá, jiným jazykem. Lze též říci, že každá představuje jiný svérázný typ, jehož myšlení a život jsou ovlivněny historickou zkušeností. Studentka Hagar mluví ivrit, moderním, živým, uvolněným způsobem, do něhož pronikají něžnější slůvka, hovoří-li o svém očekávaném dítěti. Narodila se roku 1962, otec zahynul v šestidenní válce, jejího přítele povolala armáda, aby bojoval roku 1982 v Libanonu. Vyrosla bez otce, hrozí, že totéž se stane i jejímu dítěti.

Egon se nechává unést svými vidinami německého poslání v evropské kultuře, mluví vzletně a současně nejistě, snaží se obstát před očima náročné babičky, ženy generála, a zřejmě i sám sobě pokrytecky vsugerovat myšlenky, které jeho základní citlivost vnímá jako liché. Jehošua v této postavě dokázal bravurně ukázat nelogickou logiku nacistických příkazů, dodržovaných ovšem s puntičkářskou pečlivostí.

Poručík Horowitz je Brit, pochází však z židovské rodiny. Hovoří se svým nadřízeným a jeho řeč vyjadřuje vojenskou ráznost a současně snahu zavděčit se veliteli. Jeho snaha rozplést složitý případ židovského zvěda – Josefa Maniho – a potrestat ho ukazuje, jak moc se touží vypořádat se svým židovstvím v prostředí, které je antisemitské, osvědčit své kvality tím, že obstojí před Brity, prokáže-li k provinilci náležitou přisnost.

Polský židovský lékař je typem Žida z diaspory: vzdělaného, zabydleného ve svém koutě světa. Ačkoli ho myšlenka sionismu dokáže zaujmout a atmosféra Svatého města jej pohltí, není ochoten odejít do Palestiny a na rozdíl od svého otce si nedokáže představit, že by opustil Evropu: „Ne, papá, probůh, nemám nic proti Jeruzalému, ale obejdu se bez něj. Nakonec, co kdybychom Jeruzalém neměli? Já jsem už vystřízlivěl, osvobodil se od tohoto snu, s ním vy se budete dál potýkat...“ (str. 264) V jeho partu je zaznamenán i první sionistický kongres v Basileji, postava Theodora Herzla i delegáti, kteří vlastně nevěděli, oč se jednalo, „které nikdo nevyšlal“.

Poslední part patří Abrahamu Manimu, zakladateli rodu, jehož složitost a vymknutí z normálu předurčují už okolnosti, jež byly vloženy do jeho kořenů. A. Mani by za skutečných okolností mluvil ladně a jeho řeč je opravdu orientální: plná exklamací, odboček, složitostí, citových výlevů a rvaní se za vlasy. Ač všechny promluvy měly charakter zpovědi, v poslední části je tento rys nejzřejmější.

INTERPRETACE

Jehošuvův román prý měl bohatou odezvu ještě dříve, než vyšel. Jednotlivé části byly

publikovány časopisecky, dramatinizovány. Po vydání (r. 1990) byly na téma tohoto polytematického díla napsány desítky výkladů. Recenzenti se shodují v tom, že se jedná o zásadní knihu moderního hebrejského románu, zamyšlení nad životem a smyslem života v židovském státě. Arnold J. Brand ve studii *Archeologie sebeklamu* tvrdí, že hlavním motivem románu je „posedlost sefardskou identitou“, s níž se měl autor (jehož rodiče ze sefardského prostředí pocházeli) vypořádat. Pokud tomu tak je, autor sefardské židovství rozhodně nepředstavil jako kladný protějšek judaismu aškenázského s jeho traumatem ghett a pogromů, ale jako stejně složitou a neurotickou záležitost. Jako by chtěl říci: Tudy cesta nevede.

Román lze číst jako knihu o smyslu židovské domoviny v Izraeli; jako dílo o klíčových bodech židovských dějin; jako román o trvání rodu, jehož pokoleními se jako Ariadnina nit vinou tytéž problémy a traumata. Jako topografii starého Jeruzaléma s jeho uličkami, kamenným domy, dvorky, hradbami, nádvořími a utajenými průchody. Jako sefardskou variaci na Faulknerovu ságu z amerického Jihu či jako zmíněnou archeologii sebeklamu: každá z postav románu trpí svou prvotní nejistotou a slabostí, které se promítají do jejího dalšího života.

Čtenář by se však knihy rozhodně neměl obávat: jakkoli je složitá a nabízí se k interpretacím, je naplněna dějem, napsána bohatým, proměnlivým a poetickým jazykem, vystupují v ní barvitě a úžasně vykreslené postavy. A v neposlední řadě je vtipná. Komika či tragikomika je zasazena už do výchozích situací, dialogů, v nichž mluví balancuje na ostří posluchačových reakcí. Když Hagar vykládá matce vpředvečer šabaty v kibucu o svém jeruzalémském dobrodružství a mimochodem jí sdělí, že je v jiném stavu a dítě bude zřejmě vychovávat bez otce, Jael se určitě netváří nadšeně. Když se Egon dostává oklikou k jádru věci, totiž že v boji neobstál, jeho ocelová babička zcela jistě bledne; poručík Horowitz pochlebuje plukovníkovi do té míry, že mu nabízí „výtečnou ovesnou kaši, poctivou britskou“ atd. Vrcholem je pak závěrečná scéna Abrahama Maniho a jeho dialog s umírajícím učitelem, velebným starcem, k jehož uším směruje Abraham poměrně šokující informace a vysvětlení.

I kdyby tedy člověk jen klouzal po povrchu tohoto prozaického moře, nesnažil se proniknout do jeho hlubin a spodních proudů a užíval si radost z výborně napsané a s citem a fantazií přeložené knihy, stojí četba rozhodně za to.

Alice Marxová

MEZI DVĚMA SVĚTY

Izraelský Dybbuk v pražském Národním divadle

Divadelní hra *Dybbuk neboli Mezi dvěma světy* (*Der Dibek oder cvišn cvaj velnt*), vznikla původně zřejmě v jidiš, ale možná také v ruštině, brzy po etnografické expedici po ukrajinských štetlech v oblasti Volyně a Podolí, jíž se vedle dalších zúčastnil také někdejší socialista a pozdější klasik jidiš literatury Š. Ansky (vlastním jménem Šlojme Zanvil Rappoport, 1863–1920). Pod dojmem skutečných výjevů vyhánění dybuka z posedlých pak někdy v letech 1912–1919 sepsal Ansky své nejslavnější drama, z něhož se brzy stalo jedno z nejčastěji inscenovaných her jidiš divadla. Pozdější adaptace tohoto klasického dramatu, jejímž autorem je Leon Katz, se ujala režisérka souboru Itim Ensemble Rina Jerušalmi, která jej nastudovala pro divadlo Ha-Kameri v Tel Avivu. A právě s touto inscenací se mohlo na dvou představeních v Nové scéně Národního divadla seznámit i české publikum.

ITIM ENSEMBLE

Umělecký soubor Itim Ensemble má pod režisérčiným vedením na kontě již několik adaptací slavných divadelních kusů (Shakespearova *Hamleta*, *Romea a Julii* či *Sen noci svatojánské*, Büchnerova *Vojčka*), ale také třeba osmihodinové experimentální představení s názvem *Bible*. Řada těchto inscenací získala mezinárodní ocenění. Experimentální pojetí zde znamená především důraz na pohybovou, výrazovou složku, neverbální sdělení. Režisérka Rina Jerušalmi se sice brání škatulkování svých prací jako „fyzického divadla“ a říká, že nastal čas navrátit se ke slově a k textu, v rozhovorech ale uvádí, že jejím cílem není čistý realismus: „Hrajeme pro diváky, kteří jsou schopni prožít představení přes jeho poetiku.“

Samotný příběh zhruba stominutového představení, jehož kontury zůstaly v Katzově adaptaci dosud zřetelné, je celkem prostý. Jedná se o jakousi variaci motivu nešťastné lásky, jíž nepřejí vnější společenské okolnosti a kde oba mladé milence podobně jako v *Romeovi a Julii* spojí až

předčasná smrt. Chanan, chudý student ješivy, miluje dívku Leu, která však má být z rozhodnutí otce provdána za bohatého ženicha. Zoufalý Chanan se rozhodne uchýlit ke svým znalostem praktické kabaly a vyzývá duchy „druhé strany“, kteří jej usmrtí, jeho duše však uvízne v bloudění mezi smrtí a životem, až nakonec jako dybbuk vstoupí ve svatební den do těla milované dívky. Na pomoc je přivolán rabi Azriel, který se ve snaze o vypuzení démona vydává na cestu podsvětím. Když pak dybbuk Leu během složitého rituálu exorcismu opustí, sama dívka umírá.

TEMNÉ LADĚNÍ

V Katzově adaptaci vystupují nadto tři další postavy: staří manželé, kteří tak trochu po vzoru antického chóru sledují dění na jevišti a komentují jej pohledem střizlivých, v tradici pevně zakotvených lidí. Mluví v jidiš, což má mimo jiné evokovat zaniklý svět východoevropských štetlů a současně zřejmě představovat spojnicu mezi minulostí a dneškem. Do hebrejštiny jejich dialog tlumočí postava třetí, muž v obleku.

Toto civilní rámování umožnilo režisérce výrazněji kontrastovat o to fantastičtější výjevy zászvěti. Tvůrci představení zdůrazňují nejružnější roviny: ponor do mystických vizí kabaly, střet temných a očistných sil uvnitř židovského náboženství, sílu lásky. Zřetelná je převaha prvku vizuálního



Foto Národní divadlo v Praze.

nad prvkem činoherním a výraznou funkci má také expresivní scénická hudba.

Herci své party spíše pateticky deklamují, než že by se soustředili na psychologii své postavy, a tak zůstávají na jevišti spíše figurkami. A tak se většina režijních nápadů soustřeďuje na výpravu, pohybové ztvárnění různých emocí a perfekcionistačnou choreografii herců. Temné, až hororové ladění některých nezapomenutelných scén dramatu, jehož námět má blízko k romantickým gotickým povídkám, tak zůstalo hlavním pocitem, který si divák z představení mohl odnést.

Magdalena Krížová

A. B. JEHOŠUA: PAN MANI

Ukázka z románu současného izraelského spisovatele

Následující ukázka je z 1. kapitoly románu. Odehrává se roku 1982 v kibucu Mašabej Sade, v pátek 31. prosince 1982, v sedm hodin večer. Dvacetiletá studentka Hagar Šiloová hovoří se svou matkou Jael o tom, jak se vydala do Jeruzaléma zachránit soudce Gabriela Maniho, otce svého přítele Efrajima; Jaelina pasáž v rozhovoru chybí. O knize viz strany 8–9.

[...] „Protože tady ten příběh teprve začíná a všechno, co jsem ti doteď vylíčila, je už skoro historie. Takže Efi odjel před čtrnácti dny do Libanonu a neozýval se, teprve začátkem týdne...“

„Ne, než odjel, nic jsem mu říct nemohla.“

„Protože jsem sama nevěděla, že je to fakt ono...“

„To víš, že jo... Nicméně tenhle týden mi v neděli najednou pozdě večer zazvonil telefon a byl to on, volal z mobilní ústředny u jejich kontrolního stanoviště kdesi na silnici do Bejrútu, a zatímco já se rozmýšlela, jak mu sdělit, do jaké jsme se dostali situace, a jestli vůbec, poprosil mě, jestli bych se mohla spojit s jeho tátou, že on to pořád zkouší, a ne a ne se dovolat, a abych tátovi vzkázala, že nepřijede na odhalení babiččina náhrobku, poněvadž mu zamítli dovolenou, že prý důvod není dostatečně vážný, samozřejmě jsem mu slíbila, že jeho tátu v Jeruzalémě seženu, zalichotilo mi, že se takhle přirozeně obrací rovnou na mě, jako bych teď byla jeho nejbližší člověk, ale když jsem pak vytočila to jeruzalémské číslo, bylo to fakt divný, buď to jen vyzvánělo, nebo tón hlásil obsazeno, přestože jsem to ten večer zkusila mockrát, ale bez úspěchu. Další den jsem měla ve škole spoustu přednášek, takže jsem to zkusila jen třikrát nebo čtyřikrát, ale v pondělí večer mi znovu volal Efi a ptal se, jestli jsem otce zastihla a co s ním je, a já mu vysvětlila, že má nejspíš poruchu, protože se mu nemůžu dovolat, a on když to slyšel, mami, upnul se na mě jako na poslední záchranu a naléhavě, s úzkostí v hlase mě prosil, abych to zkoušela dál, protože se o něj začíná bát...“

„Ne, nic jsem mu neřekla, copak to šlo? Bylo mi jasné, že kvůli tátovi má nervy nadranec, a stál tam v Libanonu na dešti a větru, a taky mi pověděl, že ztratil brýle a nemůže číst... Prostě jsem si řekla, nebudu ho stresovat ještě víc, to ho mám zrovna teď vyplašit zprávou, že brzy bude tatínkem? Jen by se zbytečně nervoval...“

A ještě ten večer jsem začala znovu vytáčet číslo do Jeruzaléma, ale tentokrát už systematicky, bez přestání, pořád dokola až do půlnoci, a telefon v Jeruzalémě si dál vedl svou, buď vyzváněl, anebo najednou pípal obsazeno, a v úterý jsem si nařídila budíka a brzo ráno jsem se zase vrhla na telefon, ale všechno marné, tak jsem vytočila čtrnáctku, jestli nemají hlášenou poruchu, ale tam mi řekli, že žádné hlášení nedostali a zřejmě tam porucha není, ovšem poradili mi, ať zkusím volat informace, jestli jim nezměnili číslo, aniž by to nahlásili účastníkovi, prý se to občas stává, tak jsem tam hned zavolala, ale k žád-



Jeruzalém. Foto Jiří Daniček.

né změně čísla nedošlo. A pak mě posedla, nevím, mami, taková ctižádost, že se stůj co stůj musím dovolat tomuhle otci, kterého jsem si náhodou ze své návštěvy v Jeruzalémě dobře pamatovala, jak tam seděl na kanapi v obýváku, urostlý, pohledný Sefard, bosý a neoholený, a vedle něj tři drobné jižanské babky jako vystřižené z řeckých nebo italských filmů, které ho přišly utěšit, a pak jsem mu volala ještě i z univerzity každou přestávku, dopoledne jsem dokonce vyběhla uprostřed přednášky, abych to zkoušela pořád dál, protože, jak říkám, byla jsem posedlá ctižádostí dovolat se mu...“

„Ne, nedal mi žádný jiný kontakt, žádné číslo, nic. Mlhavě jsem si vybavovala, že jeho otec pracuje u soudu jako soudce nebo prokurátor, jenomže jsem nevěděla kde, zkusila jsem zavolat na jedno z čísel

Nejvyššího soudu, ale nikdo ho tam neznal. A tak jsem tam volala celé dopoledne pořád dokola jako šílená, jako bych nedokázala přestat, jako by do mě přes to maličkaté semínko, které do mě Efi zasa-dil, proudil jeho strach, a celou dobu jsem měla před očima ten jejich jeruzalémský byt, který vypadá trochu jako starý vagon s kupé, tři pokoje v řadě za sebou, představovala jsem si, jak tam drnčí telefon a zvonění se rozléhá z pokojů do pokojů, a ve dvě odpoledne už jsem to nevydržela, rozhodla jsem se vypustit hodinu angličtiny a vydat se do Jeruzaléma osobně, podívat se, co se stalo, no co? Koneckonců svět se nezboří, zajedu si do Jeruzaléma, je to jen hodinka cesty, ještě jsem se zastavila doma, abych si tam odložila učebnice a sešity a převlékla se, naštěstí jsem si na poslední chvíli natáhla tenhle tlustý svetr, už v Tel Avivu bylo cítit, že se blíží studená fronta, taky jsem ti, mami, chtěla zavolat, jen abych ti oznámila, že odjíždím do Jeruzaléma, abys sis nedělala zbytečné starosti, kdybych se náhodou vrátila večer pozdě, ale pak mi došlo, že kancelář v jídelně je ve tři odpoledne zavřená a vedle telefonu už sedí jen kočky, a tak jsem to nechala plavat, a když už jsem byla skoro ve dveřích, jako bych měla nějakou předtuchu, přihodila jsem do tašky ještě kartáček na zuby a rezervní kalhotky, a takhle jsem vyrazila do Jeruzaléma...“

„Nevím... Jen tak mě to napadlo...“

„Jo, já vím, že tě učili, že nic se v životě neděje jen tak. Nicméně – a teď se hlavně nezačni zas rozčilovat – já už nosím náhradní kalhotky v tašce dva týdny, kdybych to náhodou přece jen dostala, ale proč kartáček na zuby? Jaký tohle dává smysl? To mi musíš vysvětlit ty, ty jsi přece chodila na kurzy psychologie a umíš tyhle symboly vyložit, ale nesnaž se mi namlavit, že jsem podvědomě zamýšlela v Jeruzalémě přespat, protože v tom případě jsem si mohla vzít rovnou i pyžamo, a ne jenom kartáček, a pyžamo jsem si nevzala, takže buďto je moje podvědomí poněkud natvrdlé..., anebo mám pod ním ještě *další* podvědomí, které ho mate...“

„Mami, nebuď tak smrtelně vážná pořád...“

„Ne, hele, to už je hrozný, vždyť ty z toho děláš pomalu nový náboženství...“

„No dobře, tak už toho necháme ... Takže zkrátka jsem se v úterý sebrala a rozjela se do Jeruzaléma, a ještě když jsem v pět odjížděla, byla v Tel Avivu modrá obloha, ale sotva jsem přijela tam, nebe se zatáhlo a potemnělo, všude mlha a padaly takové ostré ledové krupičky,

a kvůli té tmě jsem omylem vystoupila dřív, zastávku před Emek Refaim, ve čtvrti, která se jmenuje Talbije, ale vůbec mě to nemrzelo, protože jsem si najednou připadala jako v nějakém evropském městě, na prostranném náměstí obklopeném nádhernými kamennými domy, které ve světle lamp vypadaly vznešeně a skoro pohádkově, všechna ta podloubí a sloupové terasy a nádvoří s cypřiši... Naprosť mě to uchvátilo...“

„Ano, ano, přesně tak, jak to víš? A nejen prezident, ale taky premiér a ministr zahraničí, všichni bydlí poblíž tohoto krásného náměstí, a já bych málem prošla kolem bez povšimnutí, nebýt strážníka v budce, od kterého jsem si nechala vysvětlit cestu, a pak jsem se ho zeptala, koho tam hlídá, a on mi ukázal prezidentovu vilu, a dokonce mě nechal nakouknout branou dovnitř, a já měla najednou úžasný pocit, mami, že jsem se ocitla v samotném srdci města...“

„Ne, kdepak, nikdy jsme tam nebyli, to se pleteš... Co si pamatuju, vždycky jsme do Jeruzaléma jeli se skupinou dětí anebo s vojáky, buďto na nějakou ceremonii, anebo na školní výlet, vždycky nás vzali jen do muzea na vykopávky a pak jsme se v největším vedru plahočili po hrabách Starého Města za nějakým idiotským průvodcem, a když už jsme tam přespávali, tak vždycky někde na předměstí, pod Herzlovou horou nebo v tom strašidelném lesíku u Jad Vašem v nějaké mládežnické ubytovně, nikdy ne v centru, v samém jádru města. Takže díky tomu strážníkovi, co hlídá prezidenta, jsem se nevrátila na autobus, a místo toho jsem to vzala zkratkou dolů do Emek Refaim přes zarostlou pláň za Jeruzalémským divadlem, kudy se dá dojít až do té jejich ulice, k níž jsem se tentokrát přiblížila z protisměru...“

„Jako z opačného konce.“

„To nemůžeš znát, ulice 29. listopadu. Projde se takhle za bývalým špitálem až dolů, ale to fakt nemůžeš znát, taková dlouhá, úzká ulice...“

„Německá kolonie?“

„Ne, mami, to není ono, na mapě stálo výslovně Emek Refaim, *Údolí duchů*, a už tenkrát, když jsem si poprvé hledala adresu, co mi dali na sekretariátu, a viděla jsem jméno té čtvrti, pomyslela jsem si, že snad jen Jeruzalémanům nevadí bydlet ve čtvrti s takhle strašidelným názvem, v Tel Avivu by se proti tomu lidí dávno vzbouřili. No a protože ulici dál pluly cáry mlhy a taky protože jsem přišla z opačné strany, chvíli mi trvalo, než jsem ten dům poznala, a když jsem konečně vstoupila dovnitř, byla jsem promoklá a zmrzlá a boty jsem

měla zablácené, a tak jsem tam chvíli jen postávala, abych se dala dohromady, a v tu chvíli, mami, na té tmavé chodbě se mě poprvé zmocnil ten pocit, vnímáš mě? Posloucháš?“

„Takový zvláštní pocit, který se mi během těch pár dnů v Jeruzalémě několikrát vrátil, jako bych tam nestála jen já, mami, jako bych tam nebyla sama... Prostě... Nevím, jak to říct... Jako bych se ocitla na první stránce knížky...“

„No knížky... jako... co já vím... románu, povídky nebo klidně filmu, hlavně šlo o ten pocit, že se na mě upírají ještě jiné oči, nebo i moje vlastní, a celou dobu mě ze strany pozorují... Že sledují každý můj pohyb, ale ne ve skutečnosti, jen v té knížce, chápeš... Jako kdybych já, nebo takhle, jako kdyby o mně vyprávěli na první stránce povídky, kde se píše, třeba... dejme tomu... dejme tomu že by to byl starý román, který začíná nějak takhle: Jednoho zimního odpoledne vyšla studentka, poloviční sirotek, z bytu své babičky ve velkém městě a vydala se do hlavního města s posláním, kterým ji pověřil její přítel, aby zjistila, co se stalo s jeho otcem, o němž nemá žádné zprávy. Zatím se to zdá jednoduché, ale brzo se to zkomplikuje. A tak ji sledujeme, jak za studeného zimního večera vchází do chodby činžovního domu, prostě, ale úhledně zařízené, po několika vteřinách nad ní zhasne světlo, a kamera, která ji snímala zvenku, vjede dovnitř a klouže chodbou, až ji najde před nedobytně zavřenými zeleně lakovanými dveřmi, na kterých je cedulka s jediným slovem, *Mani*, a tady to doopravdy začíná, ta povídka, nebo ten film, jak chceš, mami, opatrně zaklepaní, krátké stisknutí zvonku, a pak znovu a ještě jednou, ale ten muž uvnitř zatvrzele odmítá otevřít, ovšem ta dívka, hrdinka příběhu, ho k tomu nakonec donutí, vnikne dovnitř a tím mu zachráni život, mami...“

„Vydrž chvíli... Poslouchej...“

„Počkej...“

„Počkej...“

„Počkej. Ano, nikdo neotevíral, ale možná právě kvůli tomu, mami, že mi už na schodech připadalo, že jsem v příběhu, a ne v opravdovém životě, jsem se dál do bývala dovnitř v přesvědčení, že tam musí být, že se schovává uvnitř, a stejně jako předtím nebral telefony, teď mi nechce otevřít, a proto jsem si umínila, že se jen tak obdýt nenechám, a po nějakých deseti minutách střídavého zvonění a bušení na dveře jsem předstírala, že odcházím dolů po schodech, načež jsem se potmě po špičkách proplížila zpátky a čekala jsem, přitisknutá na dveře, skoro jsem je objímala, ani jsem nedutala, bylo to celé jako v něja-

kém thrilleru, a potom se zevnitř ozvalo tiché šourání, cítila jsem, jak se blíží a zastavuje a jsme teď tak blízko, že nás oddělují jen dveře. A pak teprve jsem promluvila mírným, konejšivým hlasem, abych ho nevylekala, to jsem já, pane Mani, přišla jsem vám vyřídit důležitý vzkaz od vašeho syna, od Efiho, a to už mu nezbývalo nic jiného než se vzdát a otevřít...“

„Počkej, vydrž a poslouchej...“

„Ale tak vydrž...“

„Vůbec ne, mami, je starý asi jako ty, možná dokonce o něco mladší, kolem čtyřiceti padesáti, a kdyby se trochu snažil, mohl by z něj být docela pohledný chlap, ale ten večer, když otevřel a vykročil proti mně, z něj šel strach, jako kdyby z hluboké nory vylezlo zdeptané zvíře, tváře měl zarostlé, protože už se měsíc kvůli smutku neholil, na sobě starý potrhaný župan, zarudlé oči, stál tam přede mnou rozčuchaný, jen v ponožkách, a vypadal tak překvapeně a rozzlobeně, že jsem ho nakonec přece jen přinutila otevřít, že mi okamžitě nepřátelsky zastoupil cestu, a mně v tu chvíli bylo jasné, že nemá cenu připomínat mu, kdo jsem, nebo mu vysvětlovat, že už jsem tu před pár týdny byla za jeho synem na smuteční návštěvě, protože byl tak hluboko propadlý sám do sebe, že by mu cokoliv, co se stalo před měsícem, muselo připadat jako před stem nebo dvěma sty lety, a tak jsem na něj jen znovu vychrčila Efiho jméno a úkol, kterým mě pověřil, než se přede mnou ty dveře jednou provždy zavrou, a on si vzkaz vyslechl, ale nic neřekl, jen nepřítomně pokýval hlavou a už se zase snažil přibouchnout mi před nosem, ale v tu chvíli jsem měla štěstí, mami, protože se za jeho zády rozezvnil telefon, jako by kousek mého já zůstal v Tel Avivu a teď mi pomáhal a dál vytrvale vytácel jeho číslo, a on se začal netrpělivě rozhlížet, předstíral, že si toho nevšimá, doufal, že teď mu snad aspoň já dám pokoj a vypadnu, aby mohl dojít k telefonu, ale když viděl, že dál stojím na místě a nemám v úmyslu vyklidit pole, a ani ten telefon nepřestával vyzvánět, otočil se a odešel do obýváku zvednout sluchátko, a pak, mami, snad kvůli tomu pocitu, že vstupuju do románového příběhu, nebo protože jsem si připadala v bezpečí pod dohledem kamery a režiséra a filmového štábu, kteří sledují každý můj krok a přinejhorším mě před ním ochrání, zkrátka a dobře jsem se rozhodla, že se s tím jeho roztržitým přitakáním nespokojím, a bez pozvání jsem vklouzla dovnitř, protože jsem věděla, že musím zjistit, co se tu *doopravdy* děje...“

Z hebrejštiny přeložila
MAGDALENA KRÍŽOVÁ.

EXLIBRIS EMILA ORLIKA

Prodloužená výstava v Hradci Králové

Městské muzeum v Hradci Králové prodloužilo do 16. ledna 2010 výstavu, která představuje téměř kompletní soubor kniž-



ních značek Emila Orlika, rodáka ze Staré kolkovny v Praze. Pro návštěvníky je zajímavá i konfrontace s paralelní výstavou japonských exlibris, protože Orlik se v exlibris japonskou grafikou inspiroval a současně je považován za prvního inspirátora tohoto umění v Japonsku (výstava zahrnuje 340 grafik více než osmdesátí umělců od 30. let 20. století po současnost).

HRAVOST A HUMOR

Ačkoli byl Emil Orlik (1870 Praha–1932 Berlín) ještě vychován tradicí, celý život intenzivně hledal nové formy uměleckého výrazu. Na vývoji moderny a secese se sám podílel postupně v Praze, Mnichově, Vídni i Berlíně. Ze všech oborů grafické práce, v nichž se významně uplatnil, se dočkal svého odborného zpracování zatím ten nejmenší – jeho exlibris, tedy žánr, který jako i další obory grafické práce prožíval na přelomu 19. a 20. stol. významné období svého rozvoje. Mít své exlibris bylo téměř módou, vznikaly i společnosti sběratelů...

Soubor Orlikových exlibris je nepřelíživě rozsáhlý (136), ale neobyčejně významný uměleckou kvalitou a novátorstvím. Orlik exlibris nevytvářel soustavně na zakázku, ale spíše jen příležitostně, přičemž většinu věnoval přátelům, sběratelům, básníkům, hercům nebo kritikům z přátelství nebo vděčnosti. Proto jsou jeho exlibris zajímavá i jako kulturně-historický dokument doby a jeho životních styků.

Několik prvních exlibris si Orlik vytvořil v letech 1896–97 pro sebe, nejprve pouze s monogramem a lebkou či havra-

nem, nakonec se svojí podobiznou jako satyrem, s úsměvem zkriveným bolestí, hlavou podepřenou rydlem a štětcem jako emblémy své profese nebo se sovou v šaškovské čepici (znakem pražské společnosti Schlaraffie). Po návratu z Japonska si vytvořil exlibris, kde se na zlatém podkladu zachytil jako herec divadla kabuki, přičemž i jeho kimono je pokryto jeho iniciálami jako vzorem.

Vzácná jsou Orlikova nejstarší secesní exlibris z let 1897–1905, poetická, provedená často s figurální kresbou a květinovým dekorem v jemných barvách, ani ta však nepostrádají Orlikovu příznačnou hravost a humor. Patří mezi ně knižní značky pro jeho staršího bratra, známého pražského krejčího Huga Orlika (1897), či pro Wilhelma Schölermanna, vydavatele proslulého časopisu vídeňské secese *Ver Sacrum*, který publikoval o Orlikovi článek v roce 1899 v anglickém časopisu *The Studio*. Pro mladého R. M. Rilkeho, kterého



znal z pražské Concordie a Spolku německých umělců již od mládí, vytvořil exlibris v roce 1897 (Rilke v roce 1900 publikoval o Orlikovi ve *Ver Sacrum* článku, kterým Orlika představil vídeňské umělecké společnosti).

Velmi půvabné a poetické exlibris vytvořil mj. pro pražského básníka a gynekologa Huga Saluse (1899), pro ředitele pražského Nového německého divadla Heinricha Tewelese (1901), libereckého textilního průmyslníka a mecenáše Rudolfa Neumanna (1898, 1901), básníka Christiana Morgensterna (1898), herce Mathieua Lützenkirchena (1898) či ředitele drážďanské grafické sbírky Maxe Lehrse, který roku 1898 jako první Orlika „objevil“, dlouhodobě ho podporoval a sbíral jeho grafické práce. (Existuje i rozsáhlá korespondence s Lehrsem, jež obsahuje více než tři sta Orlikem kreslených pohlednic ze všech koutů světa, které jsou cenným svědectvím o jeho

cestách i životě.) Další secesní exlibris vytvořil pro Wilhelma Mercyho (1902), majitele a vydavatele *Prager Tagblattu*, nebo pro přítelkyni Marii von Gomperz (kol. 1903), za níž řadu let zajižděl na letní sídlo Gomperzů v Oslavanech u Brna a s níž si celý život dopisoval – jeho dopisy nedávno vydalo vídeňské Židovské muzeum.

MONOGRAM

Orlik byl první umělec, který vytvářel mnohá svá exlibris pouze s pomocí monogramu zákazníka jako hlavního a jediného motivu kompozice. Došlo k tomu údajně pod vlivem japonského dřevorezu, s nímž se seznámil během své první japonské cesty v letech 1900–01. Orlik však nejenom ovlivnil soudobé exlibris v Evropě, ale představil evropský typ knižních značek také v Japonsku (kde dosud nebyly známy) – od té doby je jeho jméno trvale spojováno s počátkem japonského exlibris.

Mezi majiteli jeho exlibris řešenými pouze na základě monogramu najdeme např. knižní značku Maxe Reinhardta (1911), s nímž spolupracoval na scénách a plakátech kabaretů a výpravách pro jeho divadlo v Berlíně, nebo Paula Bachera (1905), blízkého přítele Gustava Klimta (a také jeho partnera v šermu), který byl mecenášem skupiny umělců Vídeňské secese a od roku 1904 majitelem Galerie Miethke (vídeňská Dorotheengasse č. 11), kde poskytoval zdarma prostor umělcům Klimtovy skupiny. Později Emil Orlik rovněž vytvořil knižní značky pro své nejbližší přátele, sběratele Josefa Grünbergera (1920), malíře Maxe Slevogta, grafika Bernharda Pankoka a básníka Oskara Loerkeho (kol. 1930), který



ve svých denících zachytil poslední dny umělcova života.

ARNO PAŘÍK

FRANZ WURM (1926–2010)

Odešel poslední německý pražský básník

Franz Wurm byl poslední německy píšící pražský básník. Žil s britským pasem ve Švýcarsku, poslední léta v italské části v Asconě. Patřil k okruhu známých švýcarských a rakouských básníků, byl blízkým přítelem jiného emigranta a německého básníka Paula Celana (jejich korespondence vyšla r. 1995 ve Frankfurtu), v Paříži se stýkal se Samuelem Beckettem aj. Pohyboval se mezi několika jazyky, překládal z angličtiny, francouzštiny a češtiny do své německé mateřštiny. Vedle Shakespeara například i knihy Mosheho Feldenkraise (zakladatele ve světě slavné alternativní léčebné metody) o fyzioterapii, ale především poezii a prózu: Reného Chara, Paula Valéryho, Ezru Pounda a T. S. Eliota, z českých autorů Jiřího Grušu, Ivana Vyskočila, Voskovce a Wericha, Nezvala, Šiktance či Vladimíra Holana, s nímž ho spojovalo přátelství i obdobná poetika.

K Holanovi jsem se dostal díky Noci s Hamletem, od počátku mi jeho verše byly blízké. Když jsem se pustil do překládání Toskány, Holan mě varoval, protože byla nejen nejtěžší, ale snad jeho nejmilejší básní. Ale při překladu jsem pocítoval naprostou symbiózu, řekl mi Franz Wurm v jednom z rozhovorů, které jsme vedli po premiéře jeho absurdního dramatu Mezi jiným. (Uvedl jej v roce 1992 curyšský Schauspielhaus na malé scéně; kritika hru přijala většinou příznivě.)

Tenkrát žil Wurm v Curychu; pracoval ve zdejším rozhlasu, kde vedl tři roky (1966–1969) kulturní vysílání. *Vlastně to byly jen dva roky, protože ten třetí jsem už strávil v Praze, vzpomínal později.*

Do Prahy jsem se chtěl vždycky vrátit, ale když jsem tam konečně žil, zaskočila mě normalizace a musel jsem se v r. 1971 odstěhovat nazpět do Švýcarska. Zajímavé je, že i po třiceti letech jsem měl Prahu tak zažitou, že jsem se mohl kdekoli orientovat. Ivan Vyskočil, u kterého jsem zpočátku bydlel, mě jednou posadil do auta, zavázal mi oči a zkoušel, zdali poznám, kde jsme. Kupodivu jsem to uhodl, ačkoli jsem odešel v roce 1939, dva týdny potom, co nás obsadili nacisté.

HLEDÁNÍ DOMOVA

Wurmsův otec a matka patřili k těm obětem nacistů, kterým se podařilo zachránit aspoň životy dětí. *Rodiče se snažili, abych mohl studovat ve Francii, protože jsem*

chodil do francouzského gymnázia v Bubenči, kde jsme bydleli. Jednou v sobotu přišla zpráva z gestapa, že mohu vycestovat, a v neděli jsme se dozvěděli, že jsem dostal vízum do Anglie, za dvě hodiny jsem už seděl ve vlaku. Na hranicích se mě zeptali, jaké jsem víry. Rodiče mě dali pokřtít, tak jsem řekl, že jsem katolík. Němec, který mě kontroloval, prohlásil, že tedy mohu studovat v Říši. Když jsem odpověděl, že takový katolík zase nejsem, praštil mým pasem o zem, ale mohl jsem vycesto-



Franz Wurm koncem šedesátých let. Foto archiv.

vat. Přijel jsem do Anglie přes Holandsko. Nejdříve se mě ujala jedna rodina, protože jsem neuměl ani slovo anglicky. Dostal jsem se do Cheltenham College a r. 1943 jsem udělal zkoušky na Univerzitu v Oxfordu, kde jsem získal jako student romanistiky a germanistiky stipendium.

S rodiči ani příbuznými se už nikdy nešel, celá jeho židovská rodina byl zavražděna v Osvětimi. Rodinná vila a továrna byly nejdříve zarizované, pak znárodněny. V roce 1969 sice Wurm objevil rodinný nábytek a knihovnu, ale nedostal nic nazpět.

U nás se pořádaly každých čtrnáct dní komorní koncerty, protože všichni na něco hráli, napsal mi jednou v dopise. Babička absolvovala konzervatoř a byla pianistka, také maminka hrála na klavír. Otec hrál na housle a na violu a já chtěl být skladatelem a dirigentem. Když jsem byl nemocný, dostal jsem k posteli gramofon a učil se opery nazpaměť. To byl také můj první kurz italštiny. Když jsem pak přijel do Benátek a řekl pokojské první větu, dostal jsem facuku. V Anglii jsem v patnácti letech málem vyletěl ze školy, protože jsem napsal libreto, které bylo údajně pornografické. Na univerzitě na hudbu už nezbýval čas, zůstal jsem pasivním posluchačem.

Po zakončení studia se živil se příležitostnými pracemi a začal systematicky psát.

V Cheltenham College mi učitel francouzštiny ukázal, jak mám psát francouzské verše. Byl uprchlík jako já, protestantský farář, který mě solidárně posadil do poslední lavice, protože jsem měl náskok před svými spolužáky. Zkoušel jsem psát také anglicky, ale nešlo mi to, protože anglické idiomy mají kontextuální význam. K němčině jsem se vrátil v roce 1946, když mi jeden antikvář vtiskl do ruky Kafkův Proces. Do druhého dne jsem ho přečetl třikrát, protože Kafka psal pražskou němčinou, jakou jsme mluvili doma. Ovlivnil mě Rilke, kterého jsem si vybral k závěrečným zkouškám. Měl jsem lepší paměť na hudbu než na verše, tak jsem si je vymýšlel a tvrdil, že pochází z neuveřejněné pražské pozůstalosti.

V roce 1949 Franz Wurm tlumočil Švýcarům, kteří se v Londýně zúčastnili prvního loutkářského sjezdu. Byl mezi nimi i zakladatel legendárního curyšského Kabaretu loutek (1947–1966) Fred Schneckeburger, žák Tairova a autor surrealistických figur a skečů. V Londýně se s mladým překladačem spřátelil a pozval ho na zimní prázdniny do Švýcarska. Wurm začal pro jeho kabaret psát a v Curychu už zůstal.

Švýcarsko ho však nepřijalo s otevřenou náručí: *...deset let jsem nedostal pracovní povolení a měl status nežádoucího cizince. Pomohl mi až spisovatel Max Frisch. Ale Feldenkraisův institut jsem mohl založit už bez potíží... (Švýcarský Feldenkraisův institut založil v 70. letech a působil nějakou dobu jako jeho ředitel a lektor; připravil kurzy feldenkraisových metod pro curyšský rozhlas.)*

DOMA NEZNÁMÝ

Franz Wurm vydal třináct sbírek básní a esejů, je zastoupený v četných německojazyčných antologiích. V poezii i próze je stále jeho vlast přítomna (používal např. často česká slova a jména).

Narodil se v Praze (16. 3. 1926), vrátil se sem pokud to šlo, měl tu přátele, našel tu svou první ženu a také jeho dílo tu není neznámé: česky vyšly dva výbory jeho básní: *Břehy v zádech* (1974, přeložil Jan Ort) a *Rozevřená fuga* (2004, přeložila Věra Koubová). Je smutné, že odchod posledního německého pražského básníka (zemřel v Asconě 29. září) česká média, pokud vím, nezaznamenala.

(Kurzivou označené pasáže pocházejí z autorčina osobního archivu.)

HELENA KANYAR-BECKEROVÁ, Basilej

SICÍLIE A ŽIDÉ

Listopadová procházka po syrakuské Ortygii, ale i jinde

Od doby, kdy se Giuseppe Garibaldi v čele výpravy „tisíce mužů“ v roce 1860 vylodil v sicilském přístavu Marsala a k úžasu a nadšení celé Evropy porazil silnou armádu španělských Bourbonů, je Sicílie součástí sjednocené Itálie, která krátce nato vznikla a v nepatrně pozměněné podobě trvá podnes. Ale její historie se počítá na tisíciletí, jako ostatně historie většiny území, které obklopuje Středozemní moře. Poloha v průsečíku středomořských civilizací ji předurčovala významné místo v rámci antického světa i středověku. Současně však přitahovala pozornost a vojska všech mocností, které se zde snažily prosadit.

HISTORIE

První a možná nejskvělejší období zaznamenal ostrov v době, kdy byl součástí tzv. Magna Graecia, Velkého Řecka. V roce 735 př. o. l. byl řeckými kolonisty založen Naxos a o pět let později Syrakusy a brzy nato řada dalších osad. Vznik a následující strmý vzestup významu a prosperity sicilských řeckých měst spadá do doby, kdy Židé pocítili první z velkých katastrof, které jim dějiny nachystaly: v roce 721 př. o. l. vyvrátili Asyřané izraelské království a jeho obyvatele odvedli do zajetí, ze kterého se už nikdy nevrátili. Syrakusy se spojenci naopak přestaly střet s mocností prvního řádu Kartágem úspěšně. V bitvě u Himéry ho v roce 480 porazily a na dvě století se staly nejmocnějším městem tehdy známého světa. A nejen to. Když proti Syrakusám vyslaly r. 415 mocné Athény, kterým sicilské město začalo nebezpečně konkurovat, obrovskou vojenskou flotilu, porazili po dvou letech bojů sicilští Řekové athénskou armádu v jedné z největších válek řeckého světa. A jako vzpomínku na školní léta je možné uvést, že tu žili a působili básník Pindaros, dramatik Aischylos, filosof Platon i vědec a inženýr Archimedes.

Ten poslední zažil i první, ale zásadní porážku Syrakus. Římané se po dvouletém dobývání v roce 212 př. o. l. města i ostrova na následujících šest století zmocnili. Archimeda, který se obrany svého rodného města účastnil, zabil podle legendy římský voják, rozružený tím, že se učenec

věnoval řešení matematického problému a nevěnoval si jeho příkazů.

Po pádu Říma patřila Sicílie k byzantské říši a Syrakusy se staly v 6. století dokonce nakrátko jejím hlavním městem. Potom se objevili noví dobyvatelé. Arabové z Egypta a severní Afriky v opakovaných nájezdech získávali části ostrova a v roce 878, kdy jim padly do rukou i Syrakusy, se stali jeho neomezenými vládci. Palermo bylo načas jedním ze středisek rozsáhlé arabské říše. V 11. století Arabové vystřídali Normané. A historie se opakovala. Jako poslední arabskou pevnost dobyl Roger de Hauteville Syrakusy a stal se jako Roger I. pánem ostrova.



Pohled z terasy starobylého města Enna (931 m), nazývaného „Belvedere di Sicilia“.

Po Normanech přišli Hohenštaufové, překvapivě nikoli jako dobyvatelé; Sicílii získali sňatkem Jindřicha IV. s dědičkou ostrova Konstancí. Jejich syn, budoucí císař Fridrich II. a pozoruhodná osobnost své doby, byl současníky nazýván Stupor Mundi (Div světa). Následovali Francouzi (Anjouovci), které v roce 1282 vystřídali Španělé, opět už regulérně válkou a invazí. K vítězství jim pomohlo lidové povstání, známé doposud jako „sicilské nešpory“. Povstání a masakru tisíců Francouzů je věnována opera Giuseppe Verdiho, kterou italský skladatel zkomponoval paradoxně na objednávku pařížské opery v polovině 19. století, krátce předtím, než byli Garibaldi a jeho revolucionáři ze Sicílie vyhnáni pro změnu Španělé. Mezitím ostrov ještě v roce 1713 po válkách o španělské dědictví vítězná evropská mocnost přisoudily Savojsku, jehož vládci ho vyměnili s Rakouskem za Sardinii. Rakousko o Si-

cílii také příliš nestálo a v roce 1734 ji přenechalo Španělsku a jeho králi Karlu Bourbonovskému. Za napoleonských válek bylo sicilské království jedinou částí dnešní Itálie, kterou Napoleon neobsadil.

Poslední, koho se někdo při všech těchto zvratech a změnách ptal na jejich názor, byli sami obyvatelé Sicílie. Sicilští rolníci a řemeslníci žili po staletí v podmínkách, které vyvolaly zděšení a šok i u tak otrlých kolonizátorů, jakými byli Angličané.

ŽIDÉ

Přítomnost Židů je na Sicílii nápisy a archeologickými nálezy prokázána za římské éry od 1. století před o. l. Tehdy se v Syrakusách usídlil větší počet uprchlíků z Palestiny, kterou v roce 59 dobyl Pompeius. Další významná obec vznikla v Palermu a postupně na mnoha místech po celém ostrově. Místními názvy či jinými doklady je doloženo přes padesát židov-

ských obcí v pobřežních městech i ve vnitrozemí. Na mnoha místech se setkáváme s dosud užívanými názvy via Guidecca (Židovská ulice), vicolo della Guidecca (Židovská ulička), Orto della Guidecca (Židovská zahrada) nebo Porta della Judeca či Porta degli Ebrei (Židovská brána). Postupně se tu usadily tisíce Židů z celého Středomoří a po několik století patřila Sicílie k místům s největším soustředěním Židů v exilu; místy tvořili 20 až 30 procent obyvatel a téměř každá z židov-

ských obcí měla svou synagogu, rabína, lékaře, školu a vlastní samosprávu.

Dlouhé období relativně poklidného soužití náhle skončilo v roce 1492. Vyhnaní Židů ze Španělska, vyhlášené králem Ferdinandem II. Aragonským a Isabelou Kastilskou, se vztahovalo i na Sicílii. Do konce roku 1493 museli všichni Židé ostrov opustit. Podle dostupných údajů odešlo ze země 35 000 osob, zhruba 5 procent všech obyvatel. Z Messiny odplouvali na bludnou pouť od přístavu k přístavu a stejně jako jejich španělské souvěrci představovali snadnou kořist pro posádky najařtých lodí i pro piráty, kteří je okrádali, zabíjeli či prodávali do otroctví.

Ti, kteří zůstali a přijali křest, byli vystaveni nedůvěřivému dohledu inkvizice, která je označovala termínem „giudaizzanti“. Při pouhém podezření, že tajně dodržují původní náboženství a tradice, byli pokřtění Židé odsuzováni ke ztrátě majetku, doživot-

nímu žaláři nebo k smrti na hranici. Během několika generací zbyla po prosperujících komunitách pouze místní jména.

SYRAKUSY

Jednou z mála výjimek je Giudecca, bývalé ghetto v Syrakusách. Najdeme ho na ostrově Ortygia, který je srdcem Syrakus už skoro tři



Východní hranice ghetta v Ortygii je ohraničena mořem.

tisíciletí. V sousedství pozůstatků Apollonova chrámu, radnice ze 17. století, postavené na základech iónského chrámu či katedrály, jejíž konstrukci tvoří dvanáct antických sloupů z původního obrovského chrámu bohyně Athény, se rozkládá v původním rozsahu a do značné míry i podobě stará židovská čtvrť, kterou musely opustit v polovině minulého tisíciletí na tři tisíce syrakuských Židů. Najdeme ji celkem snadno. Je to čtyřúhelník, ohraničený na západě ulicí via della Giudecca, na jihu via Larga a na východě mořem. Protínají ho rovnoběžné ulice: via dell'Olivo, vicolo II, III, IV alla Giudecca, vicolo dell'Arco a via Minniti. Giudecca



Jedna z uliček bývalého ghetta.

dnes dispozičně vypadá jako tehdy – nízké, jedno- až dvoupodlažní domy, nemocnice, chudobinec, rituální lázeň. Synagoga bývala pravděpodobně na místě dnešního kostela Chiesa di San Filippo. Ze tří rituálních lázní

na ostrově Ortygia se zachovala pouze mikve v casa Bianca (Bílém domě) v ulici via Alagona 52 (první ze zbylých dvou byla pod kostelem San Filippo Apostolo při synagoze, druhá ve vicolo dell'Ulivo). Přišlo se na ni náhodou během rekonstrukce domu v roce 1989 a stala se jednou z nejzajímavějších památek zdejší židovské čtvrti.

Své zemělé pohřbívali Židé v Syrakusách v katakombách u kostelů Santa Lucia, San Giovanni a v dalších místech v podzemí. Později získali místo pro hřbitov v blízkosti Malého přístavu (porto Piccolo). Po vyhnání byly náhrobní kameny použity do opevnění části Ortygie. Když byly valy na konci 19. století rozbořeny, našlo se dvanáct židovských náhrobních kamenů. Tři z nich se ztratily, čtyři jsou uchovány ve dvoře oblastní galerie v Palazzo Bellomo a pět v přístupové uličce ke katakombám Vigna Cassia.

Dva dokumenty z konce 14. a začátku 15. století naznačují, že počet Židů v Syrakusách přesahoval 5600 lidí. Doba největšího rozkvetu se datuje od konce 13. do konce 14. století, kdy na Sicílii vládli Aragonce. Správa obce, jejíž první nařízení z roku 1363 se zachovala, byla v rukou 12 *maggioranti* a 12 *prothi*, kteří měli pravomoc v otázkách náboženského života obce a jejích příjmů. *Procuratores et nuncii* obec zastupovali při jednáních s vládou. Když v roce 1395 král Martin I. zřídil úřad nejvyššího židovského soudce (*Dienchelele* – z „dajan klali“), byl jím ustanoven syrakuský Josef Abenafia. Mezi učence, žijící v Syrakusách, patřili například astronom a překladatel Izák ben Šalamoun Alhadib či Šalom ben Šalamoun Jerušalmi.

NĚCO PRO TURISTY

Po Sicílii se dá příjemně cestovat ještě hodně pozdě na podzim. Letos tam bylo v polovině listopadu krásné slunečné počasí, teploty ve dne něco přes dvacet stupňů, v noci kolem dvanácti a málo, vlastně skoro žádní turisté. A tak, co se Syrakus týká, má návštěvník dostatek času i klidu, aby si opakovaně prošel ulice a uličky Ortygie, zastavil se všude tam, kde uvidí něco zajímavého (to ale obsahuje riziko, že bude stát pořád), obešel ostrov kolem dokola po krásném a prostorném nábřeží či strávil hodinku nebo dvě v některé z kaváren u přístavu.

Nedaleko od Ortygie, na pevnině ve čtvrti Neapolis, se nachází skvěle zachované Teatro Greco, půlkruhové antické řecké di-

vadlo vytesané do skály, které mělo kapacitu 15 000 diváků. Svá díla tam uváděli Aischylos, Sofokles i Euripides. Poblíž vybudovali ve 3. století př. o. l. Římané svůj amfiteátr a pořádali tam gladiátorské hry a zápasy s dravou zvěří. Dále je tu proslulé Orecchio di Dionisio (ucho Dionýsiovo), obrovská jeskyně, ve které tyran Dionýsios věznil zajatce a díky mimořádné akustice, o které se můžeme přesvědčit ještě dnes, u malého otvoru ve skále poslouchal a dobře slyšel, o čem si povídají.

A tak by se mohlo pokračovat ještě dlouho. Vždyť poměrně nedaleko na jižním pobřeží se u města Agrigenta nachází Valle dei Templi, Údolí chrámů, s majestátním Tempio della Concordia, chrámem Svorností, druhým nejzachovalejším řeckým chrámem v Evropě (po Theseionu v Athénách).

Výčet unikátních zajímavostí by mohl pokračovat ještě dlouho, hodně dlouho. Vraťme se na závěr ještě jednou do Syrakus, do Ortygie. Tam, několik kroků od mořské hladiny, stále jako před mnoha tisíci let vyvěrá Fonte Aretusa, pramen Arethusin, jeden z nejznámějších a nejdůležitějších pramenů antického světa. Obje-



Chrám Concordia (430 př. o. l.).

vuje se v řeckém mýtu o nymfě Arethuse, psali o něm Pindaros i Vergilius, mnohokrát zachránil obléhané město a ještě v době poměrně nedávné u něho doplnil zásoby vody admirál Horatio Nelson pro svou flotilu před vítěznou bitvou na Nilu roku 1798.

Hladina Jónského moře se třpytí, po nábřeží se v soumraku procházejí dvojice i osamělí chodci, občas je z pevniny slyšet zvonění zvonů. Ve Fonte Aretusa plavou mezi stvoly papyru zlaté a stříbrné ryby a minulost jako by byla blízko: Řecko, Řím, Kartágo, Byzanc... Jsme jen pár kroků, na dohled od bývalé židovské čtvrti. Ale také ne tak daleko od Izraele, který našťáště minulostí není.

Text a foto JIRÍ DANÍČEK

CINEMA + SYNAGOGA

O filmových projekcích ve Španělské synagoze

Řešení zadání v titulku je jednoduché: cinema plus synagoga = Cinegoga. Uvádět v prostoru pražské Španělské synagogy filmy napadlo před několika lety kurátorku pražského Židovského muzea Michaelu Sidenberg, která má také hlavní podíl na tom, že myšlenka byla uvedena v čin. Nejprve, v roce 2006, se tu v rámci festivalu Music on Film, Film on Music promítaly současné hudební snímky s židovskou tematikou: britský film o terezínských skladatelích; snímek o šabatových zpěvech a snímek *From Shtetl to Swing* o vlivu východní a klezmer hudby na rozvoj amerického swingu. Byl uveden i film o izraelské zpěvačce Yasmin Levy. Projekce zvukových filmů paradoxně narazila na vynikající akustiku Španělské synagogy, která má své specifické vlastnosti a funguje dokonale jen s živou hudbou – jakékoli technologické ozvučení zvuku škodí.

Koncepce se tak zaměřila na staré filmy. Na podzim roku 2009 a letos v říjnu tu mohli diváci zhlédnout dva němé filmy s živým hudebním doprovodem. A vzniklo něco, o čem by člověk snad nejprve zapochyboval, že k sobě může ladit, ale pak zjistí, že nezvyklá směs má hodně do sebe. Pod modro-zlatým klenutým nebem ortální synagogy vládne atmosféra vesnického biografu, před očima se na plátně míhá ulice newyorské Lower East Side či nábřeží předválečné Oděsy, zní moderní hudba ovlivněná stylem němých snímků a současně prostředím, v nichž se odehrávají.

HLADOVÁ SRDCE A ŽIDOVSKÉ ŠTĚSTÍ

Snímek *Hladová srdce* (Hungry Hearts) z roku 1922 byl natočen na motivy povídek Anzie Yeziarské, americké židovské autorky původem z Polska, která psala o problémech židovských a portorických přistěhovalců (hlavně žen) v Novém světě. Kostro filmového vyprávění tvoří příběh rodiny Levinů, kteří se vydali za štěstím do „Goldene Medine“ a usadili se v newyorské Lower East Side. Lepší život je tam ale nečeká. Zbožný, leč nepraktický otec Abraham má potíže uživit rodinu, Levinovy nakonec drží nad vodou matka Hanneh, majestátní, rázná matrona, a dcera Sára, do které se zamiluje synovec bohatého majitele domu. Film byl natočen v autentických lokacích někdejší židovské čtvrti, v jejích činžácích a stísněných bytech a kromě hlavního děje sleduje, jak se východoevropští Židé v Americe proměňovali, jak krkolomně se ve „Zlaté zemi“ snažili uchytit.

Film *Židovské štěstí* (Jevrejskoje sčas-tie) byl natočen na motivy povídek Šaloma Alejchema. Roli Menachema Mendela zahrál slavný herec moskevského jidiš divadla, které od roku 1928 i režisérsky vedl, Salomon Michajlovič Michoels. Jeho osud – stejně jako dalších jidiš herců ve Stalino-vě Rusku – byl tragický, o to víc, že byl ve své době skutečně legendou. Za války jeho pověstí Stalin využil a spolu s dalšími představiteli Židovského antifašistického výboru ho pustil na Západ, aby získával finance pro bojující Rusko. Na počátku



Projekce *Židovského štěstí*. Foto D. Cabanová.

roku 1948, v době vrcholící protizidovské kampaně, ho nechal diktátor odstranit a jeho smrt zinscenovala KGB tak, jako by Michoelse srazilo auto.

Židovské štěstí režíroval roku 1925 Alexander Granovsky a příběh naivního, ale věčně podnikavého smolaře Mendela pojí moderním až surreálním způsobem, připomínajícím díla sovětské avantgardy. Zaujmu hlavně originální záběry na detaily, průhledy starou Oděsou... Ve snímku se objevuje i dlouhá snová scéna na oděských schodech, která údajně inspirovala Sergeje Ejzenštejna ke slavnému výjevu v *Křižníku Potěmkin*. Ostatně jako kameraman se na obou filmech podílel tentýž muž – Eduard Tissé.

Michoelsův Mendel jako by lecčím připomínal Charlieho Chaplina, tatáž snaha se nějak uživit, buřinka i hůlka, tentýž smutný odchod na konci snímku. Jenže jestliže tulák Charlie dokáže ve svých groteskách několikrát nakopat policisty do zadnice, Mendel se vůči „strážci zákona“ zmůže jen na pochlebování a úplatky...

PŘÍPRAVY, TITULKY, HUDBA

Aby představení Cinegogy, jež působí tak příjemně mimo jiné svou neokázalostí a komorností, vznikla, bylo zapotřebí hodně příprav. První krok vedl do amerického Národního centra pro židovský film (NCJF) při Brandeisově univerzitě, které se soustřeďuje na archivaci a představování kvalitní filmové produkce s židovskou tematikou. Toto centrum také restauruje předválečné snímky a vzácné filmy v jidiš a obstarává jejich digitální přepis, aby byly zpřístupněny veřejnosti. NCJF vlastní na 12 tisíc kotoučů filmů (nejrůznějších žánrů, od hraných po dokumentární či experimentální) od roku 1903 do současnosti – celý seznam lze nalézt na katalogích umístěných na jeho webových stránkách. Centrum poskytl Židovskému muzeu kopie němých filmů a k nim se poté podařilo dohledat zajímavé informace. Například o Ottovi Ledererovi, herci původem z Prahy, který v *Hladových srdcích* vystupuje. Do USA odešel kolem roku 1900 a uchytil se v němém filmu. „Spousta herců němého filmu nebyli Američané, tam nevdalo, jestli mají přízvuk, a jejich kariéra pak skončila s nástupem zvukového filmu,“ říká M. Sidenberg. To byl i případ herečky Rozy Rozanové z Oděsy, která v *Srdcích* vystupuje v roli „matky rodu“ Hanny.

Pro uvedení ve Španělské synagoze se připravují také české titulky a vybírá se hudba. „Vznikla volná skupina lidí, kteří představení ve svém volném čase chystají – pomáhá mi několik kolegů v muzeu, ale hlavně lidé mimo něj: výtvarnice Tamara Moyzes; Eva Kesslová a Peter Vrábel radí s hudební dramaturgií.“ V loňském roce doprovázel film studentský Orchestr Berg pod vedením dirigenta Vrábela, hudbu k němu složil mladý skladatel Jan Dušek. K *Židovskému štěstí* hrál své kompozice hudebník Miloš Orson Štědroň.

Když diváci filmy ve Španělské neviděli, mají ještě šanci je v tomto originálním provedení zhlédnout? „Ale ano, plánujeme i reprízy,“ odpovídá Sidenberg. „*Hladová srdce* jsme uvedli v Českých Budějovicích, zajímáme se i o projekt Revitalizace židovských památek, zda by některá ze synagog byla vhodná k projekci a koncertům.“ Kopie snímků zapůjčených z NCJF zůstávají v Židovském muzeu a lze si je půjčit z jeho knihovny; ovšem v původní verzi bez titulků a bez zmíněného hudebního doprovodu. „Snažíme se proniknout i za hranice. Jednáme s Budapeští, kde by se mělo promítat v synagoze Rumbach, kterou postavil Otto Wagner a potřebuje rekonstrukci. Doufáme, že jako vedlejší efekt projekce se snad nějak projeví i větší zájem o budovy, v nichž se představení

konají. V Berlíně bychom měli vystupovat ve Stiftung Neue Synagoge na Oranienburger Strasse a v Krakově v templu v Medově ulici. Mapujeme si synagogy po Čechách, Moravě a střední Evropě: hledáme budovy zajímavé nejen technicky, abychom se do nich vešli s projekcí a s orchestrem, ale i architektonicky. Případami, že orientální sloh dobře rezonuje s původní myšlenkou kina v synagoze. Jejich styl je přece trochu divadelní, a tím stará kina typu Odeon připomínají. Ta kina to byly také samostatné vesmíry, sny převedené do obrazů...”

PLÁNY

Na otázku, zda se plánují uvést i snímky z českého prostředí, M. Sidenberg říká: „Určitě. Problém je v tom, že nemáme jako filmové festivaly celý tým lidí, kteří by pátrali v archivech, ale jen velmi omezený počet dobrovolníků. Je to ale můj velký dramaturgický dluh a jsem přesvědčena, že v českém Národním filmovém archivu bychom našli skvělý materiál, který bychom mohli časem využít.“

A plány na další projekci? Příští rok, na podzim 2011, to bude sovětský snímek *Nový Babylon*. Roku 1929 ho natočili ži-



Záběr z filmu *Židovské štěstí*. Foto D. Cabanová.

dovští režiséři Grigorij Kozincev a Leon Trauberg, hudbu k němu složil Dmitrij Šostakovič. Pro Španělskou synagogu původní partituru nově nastuduje Orchestr Berg.

„Všechno je otázka financí,“ uzavírá M. Sidenberg. „Hledáme hlavního partnera, sponzora, který by nám pomohl projekt rozvíjet. Nechci jen opakovat staré snímky, byla bych ráda, aby film získal v Židovském muzeu pevné místo, aby tu třeba časem vznikl filmový klub s vlastním sálkem, s programem klasického klubového ražení, kde bychom promítali moderní filmy, dokumenty i experimenty, kam bychom mohli zvat hosty.“

ALICE MARXOVÁ

(Bližší informace o projektu Cinogoga viz www.jewishmuseum.cz; katalog snímků dostupných v NCJF lze nalézt na www.brandeis.edu/jewishfilm.)

BALAGAN

Jedním z oblíbených slov v současném Izraeli je slovo „balagan“. Označuje nepořádek, zmatek, chaos. V češtině existuje obdobný populární výraz, který také začíná na b a vyjadřuje tutéž situaci, v seriózní literatuře ani žurnalistice se však nepoužívá. K situaci, která se nejlépe dá popsat slovem „balagan“, došlo v nedávné době na mezinárodní židovské scéně.

V LONDÝNĚ KLID

Před časem jsme referovali o tom, že jedna z nejdůležitějších mezinárodních institucí, Evropská rada židovských obcí (ECJC), se rozešla se svým dlouholetým partnerem a donorem, americkým Jointem (JDC). V běžném životě to znamenalo, že se ECJC musela obrátit k vlastním evropským zdrojům a soustředit se jen na ty nejdůležitější projekty, Joint se na druhou stranu začal poohlížet po jiných vhodných partnerech. Postupem času došlo k tomu, že evropská rada výrazně snížila své aktivity a Joint se postupně orientoval na spolupráci s nedávno založenou Světovou konfederací židovských komunitních center (WCJCC). Bylo to řešení, které se zdálo logické, bezproblémové a zajišťovalo oběma institucím relativně stabilní postavení. Evropská židovská veřejnost to také takto vnímala, takže když přišla pozvánka na 4. panevropskou konferenci židovských komunitních center do Londýna na konec října, a to v téměř stejném datu jako pozvánka ECJC na konferenci do Berlína, nevěnoval tomu nikdo velkou pozornost.

Většina zástupců židovských organizací dala přednost londýnskému zasedání. Šlo se tu „374 delegátů z 31 zemí, 72 měst a čtyř kontinentů“, jak hrdě hlásal jeden ze sloganů na plakátech. Jednání byla rozdělena podle tematického zaměření a snažila se prezentovat ucelené koncepty v oblasti sociální, vzdělávací a kulturní, neopomněla však ani problematiku profesionálních zaměstnanců židovských institucí, mladé generace nebo financování (tolik obtížného v době vládních škrťů a krize). Přednášky, semináře a doprovodné programy byly organizovány na vysoké úrovni a účastníci je hodnotili jako přínosné a praktické. Spontánně zde vzniklo i několik bilaterálních projektů, např. výměnné pobyty rodin s dětmi mezi Prahou a Berlínem nebo setkání „Limmud“ na česko-slovensko-polském pomezí. Součástí programu konference bylo i přijetí v parlamentu nebo návštěva nově zrekonstruovaného londýnského Židovského muzea s moderními interaktivními expozicemi. Zdálo se tedy, že

štafetu péče o oblast vzdělávání, sociálních programů a kultury přebírá právě Světová konfederace JCC v těsné spolupráci s Jointem.

V BERLÍNĚ OLIGARCHA

V Berlíně se sešlo jen několik desítek zástupců, zejména z východní Evropy. Avizovaný program neměl být nijak zásadní, setkání s představiteli německé politické scény, pár hostů z Izraele atd. Došlo zde ale k obrovskému překvapení. Na závěr vystoupil dlouholetý prezident ECJC Jonathan Joseph a vyhlásil, že se vzdává svého mandátu ve prospěch ukrajinského oligarchy Igora Kolomojského. A zavládlo zděšení. Pět členů exekutivy ECJC okamžitě vystoupilo z výkonného výboru. Někteří se nechali slyšet, že se jednalo o naprosto nedemokratický způsob převzetí moci „východoevropským způsobem“, mnozí dokonce mluvili o puči. Italský delegát pak napsal, že „nový prezident organizace byl nominován způsobem, který je nedemokratický a nelegitimní. Navíc byly ohlášeny významné změny ve strategii Evropské rady, aniž by o tom proběhla jakákoliv diskuse. Výkonný výbor byl záměrně vyloučen z rozhodování...“

A to je věc zásadní. Doposud platilo pravidlo, že Evropská rada se zabývá pouze tématy, která souvisejí se sociální oblastí, se vzděláváním a kulturou. Vše ostatní, zejména politické otázky, vztah k Izraeli, soudobý antisemitismus a další obdobná problematika je v gesci Světového židovského kongresu.

Komentáře v tisku, ale i v kuloárech si proto vysvětlují celou situaci následovně: Evropská rada se dostala do finančního útlumu. Záchrana přišla od oligarchy Kolomojského v podobě sanování rozpočtu a vytvoření optimálních podmínek pro další činnost ECJC. Kolomojskij si však „koupil“ značku, o které nic neví, a žije v domněnku, že se jedná o evropskou politickou instituci.

Je tedy načase dát věci do pořádku. V první řadě je třeba svolat standardní volební kongres. V Evropě již běží internetová petice, která k tomu současné vedení ECJC vyzývá. Zároveň je třeba jasně říci, že ECJC zůstává organizací, která se i nadále bude zabývat jen nepolitickými tématy. Je otázkou, zda to bude novému investorovi vyhovovat. Pokud nikoli, je na řadě několik možných scénářů.

O tom, jakou cestou se budou věci ubírat, budeme informovat. Koneckonců FŽO je jedním z nejvýraznějších členů jak ECJC, tak i dalších evropských židovských institucí. Je proto i v našem zájmu, aby z toho nebyl „balagan“.

TOMÁŠ KRAUS

NEHMOTNÉ DĚDICTVÍ ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Krkonošský deník (19. 11.) přinesl zprávu o tom, že členové Klubu vozíčkářů v Trutnově se v rámci festivalu Devět bran seznámili s židovskou hudbou a povídali si na téma „Židé ve společnosti“. ■ Média připomněla výročí „křišťálové noci“. ■ Příloha Mladé fronty Dnes Víkend (6. 11.) publikovala recenzi bestselleru „*Můj děda nebyl nácek*“, díla tří německých sociologů, kteří mj. zjistili, že v jejich zemi „přes dlouholetý tlak médií, škol a historiografie ... je mezi kulturní a rodinnou vzpomínkou na válečnou dobu zásadní rozpor“ a Němci mají tendenci sebe sama vnímat jako oběti, „které musely vstoupit do strany, jít do války, přihlížet pronásledování Židů atd.“. Podle autora recenze i tato německá zkušenost s totalitním režimem a především fenomén každodenní a často nenápadné participace na jeho fungování mohou být pro českou vzpomínkovou kulturu vítanou inspirací. ■ Pod titulkem „Tereziánské divadlo bylo svátost“ přinesla MfD (20. 11.) rozhovor s režisérem Janem Fischerem (89), který vyšel z česko-německo-židovského prostředí. Na otázku, proč vstoupil před válkou do komunistické strany, řekl mj.: „Chtěl jsem něco udělat proti německým antisemitům. ... Netušil jsem, co se skrývá za fasádou, byl jsem idealista a blbec...“ ■ Hospodářské noviny (23. 11.) zaznamenaly, že ještě před zahájením procesu s ním zemřel bývalý dozorce z KT Belzec Samuel Kunz, „třetí nejhledanější nacistický zločinec ze seznamu Střediska Simona Wiesenthala“. ■ V Mariánských Lázních byl 10. listopadu odhalen pomník tamním „židovským obyvatelům, kteří museli uprchnout, nebo zahynuli“. Přítomní si připomněli, že „Židé tvořili významnou část obyvatel lázeňského města, byli to především majitelé hotelů a významní lékaři...“ (MfD, 11. 11.) ■ „Ani jsme nedoufali, že to děti tak nadchne,“ řekla mj. LN (30. 10.) Marta Vančurová z občanského sdružení Zapomenutí, která stála u zrodu unikátního projektu Zmizelí sousedé. „Projekt už velmi dobře běží, první nalezené příběhy inspirovaly další učitele. ... Nyní máme v plánu zpracovat 50. léta, což opět nebude snadné téma.“ ■ Ve stejném čísle píše LN o projektu obecně a připomínají jednu z pátracích akcí dětí v Krnově. Mělnický deník (6. 11.) zpravuje o úspěšném pátrání dětí v Byšici. ■ „Jsem v rozpácích, ještě jsem nic nedokázala,“ svěřila se podle deníku Právo (6. 11.) „ostýchavě“ zástupu novinářů Ali Treigerová (31), „prv-

ní německá rabínka po holocaustu“, která „vypadá jako filmová hvězda, ale potlesk veřejnosti nemiluje“. Pochází z Ukrajiny. ■ V Kosově Hoře opravili kapli a synagogu. Zprávu o tom přinesl Příbramský deník (15. 11.). ■ Příběh ztracené a nalezené Tóry popsal Šumperský a Jesenický deník (30. 10.): politický vězeň Jan Janků objevil v 50. letech svitek Tóry ve věznici Mírov, ukryl ho na půdě, při návštěvě věznice v r. 1999 ho už nenašel, ale sešel se s ním po sedmi letech v mohelnickém muzeu. ■ Magazín Práva (30. 10.) přinesl příběh jednoho ze slavných útěků z Osvětimi, v němž hráli hlavní roli český odbojář Vítězslav Lederer, rumunský Němec a příslušník SS Viktor Pestek a židovská vězeňkyně, do níž se zamiloval. ■ Všechna česká média komentovala průběh a výsledek soudního řízení se „žháří z Vítkově“, rasisty, kteří zapálili v noci dům romské rodiny a způsobili velmi těžká zranění malé holčičce. Rasisté dostali (u nás poprvé) „výjimečné tresty“ dvacet a více let. ■ Pozoruhodný příběh tří honorárních konzulů Ekvádoru (Němce, Žida a Čecha), kteří v Praze vydávali víza ohroženým Židům a na 2000 jich zachránili, přinesla MfD (9. 11.) pod titulkem „Tři čeští Wintonové“. O osudech odvážných úředníků není nic známo. ■ Podle MfD (11. 11.) i „kolaborant Baťa zachránil desítky židovských rodin“. ■ O blízkosti pedagogických názorů Maharala a J. A. Komenského se rozepsaly Literární noviny (11. 11.). ■ Média (např. HN, 23. 11.) komentovala dokument německé televize ZDF o Karlu IV., v němž se mj. konstatuje, že velký panovník patří nejen Čechům, ale i Němcům; připomíná také jeho povážlivou a z dnešního hlediska nečestnou a cynickou politiku vůči Židům. ■ Pátek Magazín LN (19. 11.) otiskl text zaznamenávající okolnosti tragického osudu bojovníka Irgunu Jakuba Weisse z Československa, popraveného Brity v r. 1947 za odbojovou činnost. Jeho příběh byl inspirací pro slavný film *Exodus* (1960) s P. Newmanem. ■ Ústecký deník (22. 11.) zaznamenal, že na místě nacisty vypálené synagogy v Ústí nad Labem bylo od r. 1940 řeznictví, po r. 1948 pak veřejné WC. ■ Žid s nůši, ras s kobylkou, Turek, Slaměný a další masky z masopustního reje na Hlinecku jsou čerstvě zapasány na seznam světového nehmotného kulturního dědictví UNESCO. Z českých zemí je na seznamu nově také sokolnictví a z dřívějších dob už jen verbuňk (iDnes, 16. 11.).

(tp)

NÁRODNOSTÍ JSEM PRAŽÁK

(dokončení ze str. 7)

na rozdíl od ní se značně nejistou budoucností – viděno dejme tomu čistě demograficky. Obec má všestranně zajištěný náboženský a společenský život, otevřela se světu, podstatně zlepšila svou infrastrukturu, na její půdě nebo v jejím okolí kvete řada zájmových organizací a v některých ohledech si tato pospolitost žije až, řekl bych, nad poměry – mám na mysli třeba téměř nepřehledný počet židovských periodik okolo obce, mající přibližně 1600 členů, nebo nedostatek koordinace kulturních programů mezi židovskými institucemi. S velkou nevolí jsem svého času sledoval rozbroje na obci, jejichž prapříčiny jsem dodnes úplně nepochopil. Zvláště mne tehdy zarazela verbální agresivita některých účastníků oněch „debat“. Doufám, že určité uklidnění, které nastalo v posledních letech, bude trvalé.

Často moderujete besedy ve VKC ŽMP. Při které jste se setkal s nejživějším ohlasem?

Myslím, že to byly ony dvě, při nichž jsme se zabývali postavením Židů v Československu v dobách tzv. normalizace, zvláště ta druhá, kde šlo o vztahy mezi obcí a StB. Už to, že se vůbec konala, byl zázrak – vždyť se tam na jednom pódiu sešli předlistopadoví funkcionáři obce s Leem Pavláttem, který měl jako představitel židovského disentu k jejich činnosti, mírně řečeno, značné výhrady.

O jakých problémech spjatých s moderními dějinami českých Židů by se podle vašeho názoru mělo více diskutovat, víc je ventilovat?

Nemyslím, že tu ještě existují nějaká tabu. I o těch obtížných tématech, jako je postavení Židů v komunistickém Československu, se publikuje a vznikly nebo vznikají disertační práce. O nacistické genocidě českých a slovenských Židů toho vychází tolik, že i odborníci mají potíže udržet s novou literaturou krok. Spíše si myslím, že bychom měli věnovat více pozornosti méně exponovaným údobím novověku a hlavně – chybí nám něco, co bych nazval „akademickými dějinami“ českých Židů, vědecký přehled založený na co nejširší zdrojové základně. Nebýt knihy Tomáše Pěkného neměli bychom vůbec žádný moderní přehled židovských dějin v zemích Koruny české. A chybí nám také nějaký takový přehled v angličtině – volají po něm moji zahraniční přátelé a američtí studenti, kterým občas přednáším.

Text a foto KAREL HVÍZDALA

IZRAEL: Od srdce k rozumu

Sledovat teď politické dění v Izraeli je poněkud nezáživné, myslíme-li politikou zákulisní úvahy. Bude, či nebude prodlouženo zmrazení výstavby v osadách? A pokud ano, bude to na 90 dnů? To není něco, nač by si člověk vzpomněl po týdnech, natož pak po letech. V úzce chápané politice mizí střet mezi vládou a opozicí, levicí a pravicí. Žije ovšem v médiích.

Ze sledovaných osobností vybíráme dvě. Tou první je Bradley Burston, blogger listu *Ha'arec*, druhou Josi Klein Halevi, esejista a politolog známý i v Česku (jeho *Vzpomínky židovského extremisty* vydalo nakladatelství Sefer). Oba mají izraelské i americké občanství, oba jsou padesátníci, tedy lidé s nějakou životní zkušeností. Nicméně ten první (pro milovníky škatulek levičák) apeluje více na srdce, kdežto ten druhý (pro milovníky škatulek pravičák) více na rozum.

NEPLAŤTE TO Z MÝCH DANÍ

Bradley Burston nazval svůj text květnatě, leč srozumitelně: „Vyznání izraelského protiosadnického bigota. Mým nepřitelem nejsou osadníci, ale osady.

Chci zpátky svou zemi.“ Vychází přímo ze slov osadnických lídrů: „Říkají, že prvním krokem ke zvládnutí vzteku je jeho uznání. Tak tady je: Co se týče hnutí kolem osad, stal se ze mě bigot.“ Burston věří, že úředníci, aktivisté i zahraniční sponzoři tohoto hnutí ničí jeho život den po dni o trošku víc.

Vadí mu, že se na tom všem chtít nechť musí podílet: „Rok co rok platím vysoké daně na podporu domů v osadách, jejich soukromých silnic, jejich ješiv, nekonečné náklady na zabezpečení vzdálených a ilegálních výsep osad. A za to osadnickí lídři i aktivisté provádějí civilní i vojenskou politiku, která potlačuje práva Palestinců na přístup k vodě, užití silnic, osobní bezpečnost, bydlení, lékařskou péči i vzdělání.“ Burstonovi vadí, že osadnickí rabíni a ředitelé ješiv, jejichž mzdy platí ze svých daní, přimhňují oči nad útoky proti Palestincům a jejich majetku, nebo je dokonce podporují a vyzývají studenty ve vojenských uniformách, aby odmítali vládní rozkazy k vyklizení osad, že stojí za stu-

denty, kteří cejchují vojáky Cahalu jako nacisty.

Burstonovi vadí nejvíce, že osady jsou palivem pro ty, kteří delegitimizují Izrael, kteří ho obviňují z apartheidu a etnických čistek. Osadnické hnutí vydírá a terorizuje Izraelce tím, že se více obávají politické ceny za vyklizení osad než politické ceny za diplomatickou izolaci židovského státu či za válku. Hnutí pošpinilo izraelskou demokracii, což Burston za všechny levicové liberály vyjadřuje takto: „My jsme jim dali Jicchaka Rabina, oni nám dali Avigдора Liebermana.“



Stále větší část vojenských elit pochází z komunity náboženských sionistů. Foto Josek, 2006.

Ano, izraelské politické elity už před lety zjistily, že morálkou a zásadovostí se v tomto regionu nic nezíská, tudíž se přizpůsobují koloritu. A to konstatuje i Burston: „Ve skutečnosti nemám nic proti velké většině lidí v osadách. Ale nechci, aby většinu Izraelců včetně mě nutili žít v nové arabské zemi, která si podrží jméno Izrael. Nemám problém s žádnou arabskou zemí. Ale nepřišel jsem sem proto, abych žil v jedné z nich.“

ELITA ARMÁDY V KIPÁCH

Ta emoce působí přesvědčivě, ale těžko říci, kolik Izraelců se s ní v praxi ztotožňuje. Naproti tomu Josi Klein Halevi se v americkém deníku *Wall Street Journal* snaží přesvědčit pomocí faktů a čísel. Vychází z drobné, ale zajímavé disproporce mezi slovy a činy ministra obrany Ehuda Baraka, lídra Strany práce. Barak naléhá na premiéra Netanjahua, aby stavební moratorium v osadách prodloužil. Ale zároveň chce legalizovat dva domy v osadě Hajovel, jež byly postaveny bez vládního

povolení a čelí hrozbě demolice. Ty domy si totiž postavili váleční hrdinové – major Eliraz Perc, jenž padl letos na hranici s Gazou, a major Roi Klein, který padl před čtyřmi lety v Libanonu.

Padlí vojáci jsou v Izraeli nedotknutelní. Demolici domů, jež Perc a Klein postavili pro své rodiny, by lidé bez ohledu na politické barvy pokládali za neúnosný nevděk. Dokonce i mírové hnutí Šalom achšav sdělilo Nejvyššímu soudu, že sice trvá na demolici ilegální výstavby v osadě Hajovel, ale u Percova a Kleinova domu se mají učinit výjimky („nejsme neteční k pocitům veřejnosti“).

Příběh těch dvou domů vypovídá o posunech v Izraeli, o tom, že stále větší část vojenských elit pochází ze Západního břehu Jordánu, z komunity náboženských sionistů, která osadnictví podporuje.

Dnes tvoří 40 procent důstojníků v bojových jednotkách náboženští sionisté, což téměř trojnásobně překračuje jejich podíl v národě. Ještě začátkem 90. let to byla jen 2 procenta. Zatímco hlavní část vojenských elit země pocházela z kibuců, dnes posílají obětovat své syny náboženští sionisté z osad. Před tamními synagogami si o šabesech mladí muži v háčkovaných kípách

(symbol osadníků) vyprávějí zážitky z nasazení. I Šaul Mofaz, exministr obrany a jeden z lídrů strany Kadima (která prosadila stažení z Gazy!), žije v osadě Elkana. Náboženským sionistou je i čerstvě jmenovaný zástupce náčelníka generálního štábu Jair Nave.

Vysoký podíl náboženských sionistů v elitních složkách armády podle Haleviho vysvětluje, proč je idea stažení ze Západního břehu tak traumatická pro politiky i armádní špičky. Většina Izraelců totiž považuje obyvatele osad za součást mainstreamu, za který se může postavit – na rozdíl od radikální hrstky, jež vandalizuje palestinské majetky.

Přes to vše ale Halevi podporuje zmrazení výstavby v osadách. Zmrazení totiž doloží, že překážkou mírové smlouvy pro Svatou zemi nejsou osady jako takové, ale zásadnější věc – fakt, že palestinské vedení odmítá přijmout legitimitu židovské svrchovanosti nad jakoukoli částí této země.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Je to už **390 let**, co byl v bitvě na Bílé hoře (8. 11. 1620) zpečetěn osud českého stavovského povstání. Židé v Čechách stáli v té při spíše na straně Habsburků. Ideové spory, otrásající křesťanskou Evropou, jim zůstaly celkem lhostejné, a pokud si reformace pro svůj zájem o Starý zákon a pro svůj antiklerikalismus získala zprvu jejich sympatie, brzy je větším dílem ztratila. Protizidovská nenávisť, kterou lze najít např. v pozdních spisech největší reformáční autority Martina Luthera, zklamaneho neochotou Židů ke konverzi, se příliš nelišila od nenávisť katolické.

Postojem českých evangelických stavů si navíc Židé nemohli být jisti. Obávali se, že budou chtít uskutečnit plány, naznačované už před Bílou horou, zruší privilegia,

kteří Židům udělil Rudolf II., a nebudou je účinněji chránit. Tyto obavy byly oprávněné: už samotný počátek protihabsburského povstání (defenestrace 23. 5. 1618) byl provázen útokem pražské chudiny na ghetto a hned následujícího roku byl na pražském Starém Městě podán návrh na vyhnání Židů či alespoň na jejich větší izolaci a na podstatné omezení jejich obchodu. Židům nebylo dovoleno, ač to bývalo obvyklé, zúčastnit se slavnostního přivítání nového panovníka Fridricha Falckého v Praze. Toto politické gesto jim zřetelně naznačilo, do jaké míry by v případě vítězství protihabsburské strany byli závislí na dobré vůli svých protestantských sousedů. Podle historika Josefa Janáčka je „pravděpodobné, že by jejich osud byl zpečetěn“. Uvážíme-li, že si Židé nemohli být jisti, ani pokud jde o obživu (obdobně jako Habsburkové požadovaly od nich odbojné stavy mimořádné příspěvky a služby, ale nedovedly jim nahradit obchodní ztráty, způsobené přerušeným stykem s okolními zeměmi), zdá se být přirozené, že se přikláněli spíše k té straně, jejíž nepřítelství dobře znali a jež se navíc zdála bezpečněji zaručovat jejich dosavadní, v posledních padesáti letech příznivé politické a hospodářské postavení.

Na bělohorské porážce Židé žádný podíl neměli. Válku si nepřáli, na válečných dodávkách se obohatili vždy jen jednotlivci z ghetta, většinou přinášela málo zisku, o to

více však různých břemen a ztrát (úbytek obyvatel v ghettech byl v průběhu bojů obdobně krutý jako v křesťanských obcích) a museli se navíc obávat násilí, které ghetto dobytých měst vždy postihovalo.

Také Praha byla po bitvě na Bílé hoře vydána v plen vítězným vojákům a rozsah drancování, které postihlo katolíky i evangelíky, byl tak veliký, že znamenal „počátek zdoluhavé zkázy města“ (J. Janáček). Pohromy bylo – věc i neobvyklá – uchráněno jedině Židovské Město: čtvrť byla chráněna stráží a navíc byla vyvázána z tíživé ubytovací povinnosti k vítěznému vojsku. Stalo se tak na přímý rozkaz Ferdinanda II. Byl to chytrý tah, jímž si panovník získal Židy zcela na svou stranu.

Také Ferdinandovi II. ovšem Židé platili: byli nuceni přistoupit na podstatné zvýšení daní královské komoře, další částky padly na různé běžné i mimořádné platby,

kontribuce, úplatky, dary apod.; navíc se zavázali k půjčce 24 000 zlatých, které obec neměla k dispozici, sama se zadlužila a musela platit úroky. Vcelku šlo o obrovské sumy, ale – na rozdíl od jiných dob – to byly, dá se říci, dobře investované peníze. Židé v českých zemích měli totiž pak zaručenou právní ochranu, potvrzenou i královskými edikty;

tato ochrana působila víceméně spolehlivě do konce třicetileté války, tedy vzácných pětadvacet let. Pak už ale bohužel ne.

Před **100 lety**, 20. 12. 1910, zemřel v Praze **ANGELO (AMSCHEL) NEUMANN**, jedna z nejvýraznějších kulturních osobností Čech přelomu 19. a 20. století. Jako ředitel *Nového německého divadla* (od roku 1888), kam zval ke spolupráci řadu světových umělců (mj. G. Mahlera), měl velkou zásluhu na rozkvětu divadelního života Prahy; stál také u zrodu pražských májových hudebních slavností. Narodil se ve Vídni 18. 8. 1838.

Z osobností, které mají výročí v prosinci, připomeneme ještě alespoň dvě: knihkupec a sběratel **ZIKMUND REACH** (19. 3. 1859 Praha–1. 12. 1935 Praha) – **75 let**. ■ **HANS JANOWITZ** (2. 12. 1890 Poděbrady – 25. 5. 1954 New York) – **120 let**. ■ A na konec oprava: slavný rabi **GERŠOM BEN JEHUDA** zemřel roku 1028, nikoli 1040, jak jsme uvedli v Rch 11/2010. Čtenářům se omlouváme. (tp)



Angelo Amschel Neumann. Foto archiv.

Z NOVÝCH KNIH

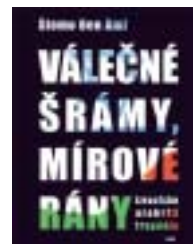
Šlomo Ben Ami

VÁLEČNÉ SRÁMY, MÍROVÉ RÁNY

Izraelsko-arabská tragédie

Izraelský historik a profesor na univerzitě v Tel Avivu Šlomo Ben Ami se jako izraelský ministr zahraničí (2000–2001) aktivně podílel na mírových jednáních v Camp Davidu v roce 2000. Osobní i odborné zkušenosti umožnily autorovi napsat brilantní analýzu izraelsko-palestinského konfliktu od jeho počátku až do nedávné současnosti. Důkladně pojednává především o průběhu mírového procesu od doby, kdy do jednání v 70. letech vstoupily USA. Poslední kapitoly pojednávají o dopadu válek vedených z podnětu amerického prezidenta G. Bushe proti islámskému terorismu na mír mezi Palestinci a Izraelci.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2010. Z angličtiny přeložil Eduard Geissler, 372 stran, dop. cena: 498 Kč



Jan Dívěcký

KRÁLOVÉ IZRAELE

Třetí díl biblických příběhů (1. *Příběhy Tóry*, 2. *Izrael soudců a králů*). Jedná se o komentované starozákonní příběhy

(s výkladem nejvýznamnějších židovských rabinů-komentátorů) od krále Šalomouna, po zničení prvního Chrámu a zánik království. Knížka seznamuje čtenáře s obsahem příběhů (knihy Královské), důraz je však kladen především na interpretaci významu těchto událostí.

Vydalo nakl. p3k v Praze r. 2010. 144 stran, cena 219 (při nákupu v e-shopu na www.p3k.cz je cena 189 Kč + poštovné).



Isaak Babel

POVÍDKY

Kromě známějších „raných povídek“, jako jsou *Večer u carevny*, *Hapa Hužvová*, *Dantova ulice*, *Můj první honorář* obsahuje výbor i Babelovu vůbec nejstarší známou krátkou prózu *Starý Šlojme*, napsanou v roce 1913, kdy bylo jejím autorovi pouhých 19 let.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2010. Z ruštiny přeložil Jan Zábrana. 188 stran, cena: 269 Kč.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1)

CHANUKA 5771

■ ŽOP vás zve na tradiční chanukovou slavnost. Koná se v sobotu **4. prosince** od 20.00 do 24.00 a má název *Chanuka s Ypsilonkou*. Program začíná ve 20.15 ve společenském sále a vystoupí v něm herci Divadla Ypsilon: J. Kretschmerová, J. Lábus, J. Jiráň a M. Kořínek. Za laskavého přispění Vidy Neuwirthové se přidá i příležitostný chanukový sbor dětí z naší obce za doprovodu P. Vondráčkové-Jahodové. Od 21.30 k tanci i poslechu zahrave v sále ve 3. patře Chanukový šraml.

Restaurace bude otevřena od 18.30 do 19.45, kdy je možno zakoupit si občerstvení. Během hlavního programu od 20.00 do 21.30 se občerstvení neprodává. Vstupenky lze zakoupit v prodeji v pokladně ŽOP (2. patro Židovské radnice): 120 Kč (60 Kč důchodci a studenti; 50 Kč stání).

Program se koná za finanční podpory Magistrátu hl. m. Prahy. (Změna programu vyhrazena.) kb

CHANUKA PRO DĚTI

■ Chanuková slavnost pro děti se koná **5. prosince** od 15.00 ve velkém sále Židovské obce v Praze. Vystoupí děti z divadla Feigele, zahrávají a zazpívají, potom přijde kouzelník a pak klaun Aleš. Přijďte taky, těšíme se na vás. vn

KÁVA O ČTVRTÉ

■ Ve středu **8. prosince** v 15.00 bude hostem „Kávy“ PhDr. **Leo Pavlát**, novinář, spisovatel, diplomat a ředitel Židovského muzea. Připravil a moderuje: Honza Neubauer.

KRÁL DAVID VE ŠPANĚLSKÉ SYNAGOZE

■ V pondělí **6. prosince** se ve 20.00 koná ve Španělské synagoze (Věžeňská 1, Praha 1) scénický koncert. Program: Vít Zouhar – *Pinnas columbae* (světová premiéra); Arthur Honegger – *Král David*, scénické oratorium. Účinkují: Orchester BERG & dirigent Peter Vrábek, Martinů Voices & sbormistr Lukáš Vasilek; Vladimír Javorský – vypravěč; Jitka Burgetová – soprán, Tomáš Kořínek – tenor, Jan Mikušek – kontratenor & cimbál. Režie: Martin Kukučka & Lukáš Trpišovský. Bonus: rabín Karol Efraim Sidon představí svátek Chanuka (v 19.45).

Partnerem koncertu je Židovské muzeum v Praze. Vstupenky: 250 Kč a 150 Kč pro studenty a seniory, on-line: www.webticket.cz.

SCÉNICKÝ ROZHOVOR

■ Dne **13. prosince** se od 19.00 koná ve Švandově divadle v Praze na Smíchově další díl pořadu *Scénické rozhovory*, jehož hostem bude **Karol Sidon**. Otázky bude klást David Hrbek. Lístky lze zakoupit v pokladně divadla.

KULTURNÍ POŘADY

A. Modigliani: Elena Pavlovski, 1917.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 1. 12.: *Chanuka s Mišpachou*. Pojdte první chanukový večer strávit s Mišpachou, známým souborem věnujícím se interpretaci židovského folkloru, a dětským souborem z Lauderových škol. Vstupné 60 Kč.

■ 2. 12.: *Ignác Goldziher – Vězeň z Budapešti*. Ignác Goldziher (1850–1921), židovský zakladatel vědecké islamologie, žil a bádál v době, kdy se v Maďarsku vzmáhal antisemitismus. Přednáška arabisty, islamologa a historika Ondřeje Beránka o Goldziherově nevšedním životě a vědeckém přínosu a politických a duchovních dějinách Maďarska přelomu 19. a 20. století. O. Beránek zároveň představí svou publikaci věnovanou I. Goldziherovi. Knihu bude možné zakoupit.

■ 6. 12.: *Od té doby věřím na osud... Transporty protektorátních Židů do Běloruska v letech 1941–1942*. Přednáška Jany Šplíchalové, kurátorky výstavy, věnovaná specifikům českých a moravských transportů do táborů v Bělorusku. Přednáška je součástí doprovodných programů k výstavě, jež potrvá v Galerii Roberta Guttmanna do 30. 1. 2011.

■ 8. 12.: *Historie izraelsko-arabských válek II. (1975–2008)*. Blízký východ včera a dnes. Historie, současnost a souvislosti. Cyklus přednášek Ing. Jana Neubauera.

■ 9. 12.: *Hanin kufřík*. Unikátní filmové zpracování světoznámé stejnojmenné dětské knihy Karen Levineové. Film se natáčel na mnoha místech České republiky a je unikátní použitými filmovými technologiemi. Anglicky s českými titulky. Režie: Larry Weinstein, Kanada, Česká republika, 2009. Projekce se uskuteční za účasti Jiřího Bradyho, bratra protagonistky knihy Hany Bradyové.

■ **Nedělní dílna pro děti**: 12. 12. 2010 ve 14.00: *Lviček Arje slaví Chanuku*. Prohlídka: pražské Židovské Město. Více o nedělních dílnách na www.jewishmuseum.cz/vkc. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ 13. 12.: *Proměny reflexe šoa v politice židovské reprezentace v 50. a 60. letech 20. století*. Přednáška doc. Blanky Soukupové z cyklu *Židovská menšina v Československu v letech destalinizace a uvolnění v intencích reformního komunismu*.

■ 15. 12.: *Svátek Chanuka*. Přednáška vrchního rabína Karola Efraima Sidona.

■ Výstava v prostorách VKC: Kateřina Exnerová a Filip Tomáš (studenti Střední školy fotografické, filmové a televizní): *Fotografie z Tereziína*. Více na www.jewishmuseum.cz.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ 7. 12. v 17.00: *Chanukové zastavení v brněnské synagoze*. Povídání o židovském svátku Chanuka, které bude spojeno s výkladem o historii a současnosti brněnské synagogy. Koná se v brněnské synagoze. Vstupné 20 Kč.

■ 12. 12. ve 14.30: *Chanuka – dílna pro rodiče s dětmi od 6 let*. Vyprávění o svátku, společně si zahráme a také vyrobíme drejdl. Vstupné 30 Kč.

■ 14. 12. v 18.00: *Srovnání způsobu výkladu biblického textu mezi judaismem a křesťanstvím* – přednáška Mgr. Petra Aharon Tesaře, předsedy občanského sdružení Krnovská synagoga. Vstupné 20 Kč.

■ 19. 12. v 15.00: Duo Vladislav Bláha – kytara, Vít Spilka – klarinet. Na slavnostním odpoledním koncertu zazní skladby J. Dowlanda, J. S. Bacha, N. Paganiniho, J. Rodriga, M. Ravela, A. Piazzoly, M. de Falla a klezmer. Pořádáno ve spolupráci se ŽOB. Vstupné 50 Kč.

■ 21. 12. v 18.00: *Žít s židovskou hvězdou* – představení diplomové práce Mgr. Gabriely Veselé, která se zabývá problematikou antisemitismu v kontextu historie i současnosti. Vstupné 20 Kč.

■ V prosinci můžete navštívit výstavu obrazů Judity Kopotové nazvanou *Cesty*.

AMEDEO MODIGLIANI V PRAZE

■ Ve výstavních sálech Obecního domu v Praze je od 9. 12. do 28. 2. 2011 přístupna výstava obrazů slavného francouzského židovského malíře a sochaře **Amedea Modiglianiho** (1884–1920). Výstavu tvoří Modiglianiho díla zapůjčená například z Izraelského muzea v Jeruzalémě, *Estorick Collection* v Londýně, ze sbírky současného moderního umění Studio Guastalla v Miláně a dále ze soukromých sbírek z Německa či Ameriky. Připravila ji kurátorka Serena Baccaglioni a je přístupna denně od 10 do 19.00. (K výstavě se vrátíme v některém z příštích čísel.)

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ Významnou událostí pro školu i židovskou komunitu byl Den židovského studia, který se konal 7. listopadu – v den, kdy dokončil rabín Adin Steinsaltz téměř padesátiletou práci na překladu Talmudu. Na počest této události se po celém světě v různých židovských komunitách pořádaly akce zaměřené na studium židovských textů. V rámci DŽS v Praze zazněly přednášky tří rabínů – pražského a zemského rabína Karola Efraima Sidona, rabího Menachema HaKohen a rabína Michaela Dushinského. Slavnostního dne se zúčastnili členové pražské obce i mimopražských komunit.

Jako již tradičně se ve škole konal projekt připomínající 17. listopad 1989. Letos byl věnovaný undergroundové kultuře a neoficiálnímu vzdělávání. Studenti mimo jiné zhlédli dokument o The Plastic People of The Universe a ukázky z propagandistického seriálu *Tricet případů majora Zemana* (díl *Mimikry*). Dopoledne završila přednáška Zdeňka Pince a po ní následovala moderovaná diskuse. Po obědě se studenti zabývali vlastním zpracováním tématu ve workshopu pod vedením Víta Zdrálka. Článek o projektovém dni je umístěn na www.ct24.cz ze dne 17. listopadu. *ip*

PRVNÍ CHANUKOVÁ SVÍČKA

■ Rabinát pražské obce srdečně zve na tradiční zapalování první chanukové svíčky ve Staronové synagoze, a to **1. prosince** v 17.00. Na rabinátě si také můžete zakoupit chanukové svíčky, chanukije, drejdlj a knoty. *at*

CHANUKA NA PRÁDLE

■ Zveme vás na jedinečnou hudební oslavu Svátku světla a šábesu s koncertem původních skladeb i tradičních písní v jidiš, hebrejštině i češtině. Koná se v Divadle Na prádle (Besední 3, Praha 1) dne **3. 12.** od 19 hodin. Účinkují: L. Lichtenberg, J. Dalal, J. Stivín, D. Dorůžka, P. Dvorský, T. Reindl, V. Bytchek, M. Kostiuč, B. Prelič, Pražské filharmonické mužské kvarteto. Večerní modlitbou i koncertem vás svým zpěvem provede kantor Michal Foršt. *md*

KULTURNÍ PROGRAM HAGIBORU

(Vinohradská 159, P 10)

■ **2. 12.** od 15.30 – Chanukový koncert, Klezmer Ji-Mi.; **15. 12.** od 14.30 – Vernisáž obrazů Marty Kozohorské; **16. 12.** od 18.00 – Koncert orchestru Šarbilach; **21. 12.** od 10.30 – Hudební matiné – klavír Patrik Hévr, housle Martina Hévrová.

SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ

■ Zveme své členy i příznivce na schůzi ve čtvrtek **9. prosince** od 10 hodin do zasedací síně ve 3. patře Židovské radnice. Program: Vyprávění Olgy Markovičové-Štěpánové o bojovém zapojení jejího otce během druhé světové války; krátký pěvecký koncert; při-

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE



pomínky svátku Chanuka; gratulace našim jubilantům. *J. Poskočil*

DISKUSE V MAISLOVCE

■ V úterý **14. 12.** se od 18.00 koná další diskusní večer (Maislova 18, P 1). Tentokrát na téma „Ochranka na židovské obci: Mnoho povyku pro nic?“. Besedovat budou M. Borges (tajemník ŽOP), V. Freund, A. Hanek a Z. Kalvach, kteří zajišťují bezpečnost na ŽOP a jsou autory její nové koncepce. *ik*

WIZO

■ Zveme všechny členky na volební schůzi, která se bude konat ve středu **22. prosince** v 15 hodin v jídelně ŽOP. Prosím, přijďte v co největším počtu, aby se volby mohly konat. Výbor vám předem děkuje. *ek*

KLUB ZDRAVÍ ŽOP

■ V termínu **9.–16. 1. 2011** se koná lyžařský zájezd Klubu zdraví ŽOP do St. Martin v Rakousku. Cena 7990 Kč zahrnuje dopravu, ubytování na 8 nocí včetně spotřeby vody a energie, pobytovou taxu a služby průvodce. Bližší informace podá Ruth Sidonová, tel. č. 602 373 597. *rs*

CESTA SOLIDARITY 2010

■ Organizace Hidden Child plánuje na **začátek dubna 2011** jedenáctidenní v pořadí již sedmý poznávací zájezd do Izraele. Doprava letecky (El Al). Ubytování s polopenzí v hotelech v Netanyji, v Jeruzalémě, u Mrtvého moře a v Ejlatu. Předpokládaná cena okolo 28 000 Kč.

Zájemci se mohou do **15. ledna 2011** předběžně přihlásit na tel. č. 272 929 292 (záznamník) nebo písemně na adr.: Hidden Child, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, případně na e-mail: hcp Prague@volny.cz nebo v.chodera@volny.cz. *Václav Choděra*

KKL-JNF

■ Zveme na 3. ekumenickou misi do Izraele organizovanou českou pobočkou KKL-JNF. Záštitu převzala předsedkyně Poslanecké sněmovny paní Miroslava Němcová. Cesta se uskuteční ve dnech **18.–25. 1. 2011**. Program a cena jsou nyní zatím v kalkulaci.

■ Zveme na dobrovolnický pobyt v Izraeli v rámci programu SAR-EL, a to ve dnech **27. 3.–17. 4. 2011**. Veškeré informace o obou pobytech získáte na e-mailu: zosa@email.cz nebo mobilu 602 703 653. *Z. Vyoralová*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom, ktorí oslávia a oslávili sviatok narodenín a životné jubileá: pani Alica Frúhwaldová, nar. 11.12. – 63 rokov; pán Dušan Rybár, nar. 19.12. – 65 rokov, a pani Darina Kartalová, nar. 13.11. – 60 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S lútosťou a hlbokým zármutkom oznamujeme, že 1. oktobra vo veku 88 rokov nas navždy opustila jedna z našich najstarších a dlhoročných členiek pani Edita Belanová. Smútiacej rodine vyslovujeme úprimnú sústrasť.

Zichrona livracha.

ŽNO BRATISLAVA

Blahoželáme **decembrovým** jubilantom: pani Margita Andričková – 87 rokov; pani Alica Biliková – 86 rokov; pani MUDr. Katarína Blatná – 60 rokov; pani Helena Borská – 83 rokov; pán Henrich Fundárek – 82 rokov; pani MUDr. Dagmar Gavorníková – 55 rokov; pán Pavel Dr. Gross – 75 rokov; pán Alexander Hauska – 86 rokov; pani PhMr. Oľga Horská-Hadrabová – 75 rokov; pani Matilda Hrabovecká – 86 rokov; pán Pavol Just – 70 rokov; pán Viliam Kamenický – 93 rokov; pán Juraj Kohlmann – 72 rokov; pani Terézia Lorinová – 94 rokov; pani Ing. Eva Mosnáková – 81 rokov; pani Jana Sliuková – 84 rokov, a pani Herta Vyšná – 80 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **prosinci** oslavujú narodeniny: pan Jiří Berger, nar. 22.12. – 66 let; paní Alžběta Bláhová, nar. 11.12. – 80 let; pan Petr Bureš, nar. 14.12. – 33 let; pan Dmitrij Flajšmann, nar. 22.12. – 66 let; paní Olga Flasarová, nar. 16.12. – 57 let; paní Růžena Fuchsová, nar. 11.12. – 87 let; pan Marek Ohad Müller, nar. 20.12. – 35 let; paní Eva Němečková, nar. 15.12. – 60 let; paní Tatjana Pelíšková, nar. 24.12. – 55 let; paní Jana Řezníčková, nar. 18.12. – 86 let; pan André Josef Spitzer, nar. 22.12. – 84 let; paní Magdalena Shira Strachová, nar. 14.12. – 36 let, a pan Hanuš Veselý, nar. 4.12. – 86 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **prosinci** oslavujú narodeniny tito členové naší obce: paní Cecilie Šetelíková, nar. 30.12. – 84 let; pan Tomáš Bergman, nar. 30.12. – 57 let; pan Otto Grosz, nar. 27.12. – 74 let, a paní Eliška Sommerová, nar. 18.12. – 26 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Svoje krásne jubileá majú v **decembri**: pani Ernestína Krenková, nar. 24. 12. – 101 rokov; pani Lora Quittová, nar. 26. 12. – 95 rokov; pán Karol Malý, nar. 28. 12. – 94 rokov; pani Anna Gregušová, nar. 21. 12. – 92 rokov; pani Magda Zádorová, nar. 22. 12. – 91 rokov; pán Viliam Záhorský, nar. 24. 12. – 88 rokov; pani Edita Šalamonová, nar. 4. 12. – 87 rokov; pani Anna Kunovská (Ohel David), nar. 10. 12. – 86 rokov; pani Jeliševa Landauová, nar. 21. 12. – 86 rokov; pán Ing. Michal Klein, nar. 6. 12. – 73 rokov, a pani RNDr. Mária Bayerová, nar. 28. 12. – 72 rokov. Milým jubilantom prajeme pevné zdravie a všetko najlepšie!

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

Srdečne blahopřejeme **prosincovým** jubilantům: pani Michaela Pejpalová Machová, nar. 9. 12. – 32 let; pani Sára Pošmourná, nar. 13. 12. – 19 let; pani Rašela Lebovičová, nar. 17. 12. – 98 let, a pan Jan Hrdlička, nar. 26. 12. – 38 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **prosinci** oslaví svoje životní jubileum naši členové: pan Martin Cvrkál, nar. 27. 12. – 37 let; pan Miroslav Dostál, nar. 25. 12. – 54 let; pani Renata Gregorová, nar. 24. 12. – 41 let; pan Oto Košta, nar. 14. 12. – 54 let; pani Edita Šťastná, nar. 26. 12. – 86 let; pani Lucy Topolská, nar. 31. 12. – 77 let; pani Alžběta Večeřová, nar. 19. 12. – 80 let, a pan Roman Majer, nar. 28. 12. – 32 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **prosinci** oslaví narozeniny: pan PhDr. Jozef Černek, nar. 19. 12. – 77 let; pani Věra Klečková, nar. 19. 12. – 84 let, a pan Alfréd Synek, nar. 11. 12. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **prosinci** oslaví narozeniny: pani Hana Herzová, nar. 13. 12. – 61 let; pani Eva Šašková, nar. 23. 12. – 59 let, a pan PhDr. Peter Braun, nar. 25. 12. – 62 let. Všem jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

Akce ŽO Plzeň

Dne 2. 12. – oslava svátku Chanuka s panem rabínem Sidonem od 16.00 ve Staré synagoze v Plzni. Po skončení bohoslužby bude společná oslava pokračovat v 1. patře hotelu Central.

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

Dne 3. 12. – přednáška Sylvie Wittmanové na téma Zachariáš Frankl, v kanceláři ŽO Plzeň od 16.00.

Dne 6. 12. – koncert Marie Rottrové a Neřež ve Velké synagoze od 19.30.

Dne 8. 12. – koncert skupiny Olympic ve Velké synagoze od 19.30.

ŽO PRAHA

V **prosinci** oslavují: pani Jitka Flusserová, nar. 4. 12. – 88 let; pani Marie Formanová, nar. 21. 12. – 87 let; pani Regina Froňková, nar. 30. 12. – 88 let; pan Artúr Grünzweig, nar. 10. 12. – 85 let; pan Alfred Hartmann, nar. 30. 12. – 96 let; pani Filipína Herrlichová, nar. 11. 12. – 86 let; pani Františka Hlaváčková, nar. 2. 12. – 86 let; pani Jarmila Horalová, nar. 27. 12. – 94 let; pani Alice Horská, nar. 15. 12. – 84 let; pan Eric Hübscher, nar. 11. 12. – 90 let; pani Edita Kosinová, nar. 16. 12. – 89 let; pani Stella Löblová, nar. 28. 12. – 86 let; pan Arnošt Lustig, nar. 21. 12. – 84 let; pani Evelina Merová, nar. 25. 12. – 80 let; pani Markéta Nováková, nar. 5. 12. – 88 let; pani Helena Oesterreicherová, nar. 23. 12. – 85 let; pani Zuzka Podmelová, nar. 10. 12. – 89 let; pan Miloš Povondra, nar. 9. 12. – 86 let; pani Helena Sofrová, nar. 20. 12. – 81 let; pan Emil Svátek, nar. 15. 12. – 84 let; pani Lidia Tulačková, nar. 20. 12. – 84 let, a pan Oldřich Vinař, nar. 9. 12. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 16. 10. zemřela pani Helena Sedloňová ve věku 85 let. Se zesnulou jsme se rozloučili 19. října v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze 3.

Dne 25. 10. zemřel pan Šulem Feuerstein ve věku 92 let. Se zesnulým jsme se rozloučili 26. října v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze 3.

Dne 9. 11. zemřela pani Blanka Dvorská ve věku 87 let. Se zesnulou jsme se rozloučili 11. listopadu v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze 3.

Dne 18. 10. zemřela pani Helena Nolová ve věku 87 let. Dne 23. 10. zemřel pan RNDr. Jan Kaczér, DrSc., ve věku 91 let.

Zichrona livracha.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **december** sa dožívajú jubileí títo členovia: pán Izidor Gold, nar. 11. 12. – 95 rokov; pani Edita Eckhausová, nar. 26. 12. – 91 rokov; pán Eugen Rochlitz, nar. 22. 12. – 86 rokov; pani JUDr. Soňa Goldenbergová, nar. 10. 12. – 66 rokov; pán Ján Fränkl, nar. 17. 12. – 65 rokov; pán Bernard Lichtig, nar. 14. 12. – 63 rokov; pani MUDr. Zuzana Červeňáková, nar. 28. 12. – 55 rokov; pán Mgr. Peter Čentík, nar. 12. 12. – 50 rokov, a pán Marcel Izrael, nar. 28. 12. – 33 rokov. Prajeme im veľa zdravia, životného elánu a optimizmu v kruhu rodiny a našej komunity.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S lútosťou oznamujeme, že 1. 11. zomrel po dlhej chorobe dlhoročný člen našej obce pán Mgr. Štefan Havaš. Bol by sa dožil 79 rokov. Jeho rodine vyslovujeme úprimnú sústrasť.

Zichrona livracha.

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V **decembri** slávia narodeniny: pani Eva Róthová, nar. 13. 12. – 69 rokov; pani Olívia Winterová, nar. 14. 12. – 95 rokov; pán MUDr. Dušan Rybár, nar. 18. 12. – 65 rokov; pán Róbert Princ, nar. 20. 12. – 56 rokov; pani Anna Gregušová z Košic, nar. 21. 12. – 92 rokov, a slečna Eva Tömösváryová, nar. 23. 12. – 30 rokov. Prajeme týmto členom pevné zdravie, veľa šťastia a radosti v životě.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **prosinci** oslaví narozeniny naši členové: pani Anna Birková, nar. 2. 12. – 48 let; pan Jiří Merta, nar. 4. 12. – 17 let; pani Věra Pešínová, nar. 22. 12. – 65 let; pan František Váňa, nar. 27. 12. – 38 let; pani Natalie Krásová, nar. 19. 12. – 30 let; pani Alice Sikytová, nar. 5. 12. – 46 let, a pani Sonja Kračmerová, nar. 1. 12. – 85 let.

Ad mea veesrim šana! Přeje celá teplická obec.

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **prosinci** oslaví narozeniny: pani Jitka Meserszmidová, pani Veronika Rechová, pani Helena Klimentová, pani Alena Borská, a pani Mgr. Liana Novotná. Hodně zdraví a osobní pohody přeje celá židovská obec.

Ad mea veesrim šana!

CLAIMS CONFERENCE: ÚNIK 42 MILIONŮ DOLARŮ

Po jedenáctiměsíčním vyšetřování zatkly americké federální vyšetřovací orgány sedmáct lidí a obvinily je ze zpronevěry 42,5 milionu dolarů z fondu Claims Conference, organizace, která spravuje a distribuuje odškodnění přeživším šoa. Šest ze zatčených v newyorské úředovně CC přímo pracovalo a zpracovávalo žádosti o odškodnění. Podle žalobce začaly zpronevěry už roku 1994, kdy německá vláda začala vyplácet peníze přeživším holokaustu, a pokračovaly s jednorázovým vyplácením plateb jedincům z bývalého Sovětského svazu a dalších východoevropských zemí, pokud prokázali, že jako důsledkem holokaustu nyní žijí v nouzi (Hardship Fund). Pachatelé shromáždili na základě výzev v ruských tiskovinách jména lidí, kteří ve zničených oblastech za války žili, a poté falšovali a upravovali jejich doklady. Na jejich základě pak získávali odškodnění. S okamžitou platností byla uzavřena kancelář CC v New Yorku, v níž se zpracovávaly žádosti o peníze a nároky na jednorázovou platbu. Veškeré další žádosti se budou prověřovat v Německu a v Izraeli. Obžalovaným hrozí až dvacet let žaláře a pokuta do 250 000 dolarů.

ČESTNÝ ŘÁD PRO CHARLOTTU KNOBLOCHOVOU

Prezidentka Ústřední rady Židů v Německu se loučí. Osmasedmdesátiletá Charlotte Knoblochová odchází ze své funkce a ukončuje tak jednu zásadní éru poválečné německé komunity. Holokaust přežila v úkrytu u katolické rodiny, po válce chtěla odejít, ale nakonec zůstala a angažovala se v obnově židovského života v zemi. Má velkou zásluhu na tom, že do Německa zamířily po pádu komunismu stovky sovětských Židů, kteří dnes tvoří jádro zdejšího společenství. U příležitosti odchodu z funkce předal německý prezident Wulff Ch. Knoblochové státní vyznamenání – Čestný řád.

CO SE UČÍ VE VÍKENDOVÝCH ŠKOLÁCH

Reportéři vysílání BBC zjistili, že v rámci výuky v islámských víkendových školách ve Velké Británii se děti dozvídají, že sionisté usilují o nadvládu nad světem, jak usekávat ruce zlodějům a že sodomie se má trestat smrtí. Tyto školy vyučují podle saúdskoarabského systému a britské ministerstvo školství teprve hledá způsob, jak na výuku ve víkendových centrech dohlížet.

NORSKO: VOLÁNÍ PO BOJKOTU

Nejnovější volání po bojkotu izraelské kultury a akademické spolupráce přišlo z Norska. Sto osobností veřejného života pod vedením fotbalového kouče norského národního mužstva chce bojkovat kulturní a akademické vztahy s Izraelem a tím pomoci Palestincům. Podle Manfreda Gerstenfelda, odborníka na

ZPRÁVY ZE SVĚTA



CHANUKA SAMEACH!

antisemitismus a antisionismus ve Skandinávii, to je právě Norsko, které se chová jako „průkopník“ v protiizraelské nenávisti v západní Evropě. Norský ministr zahraničí pochválil loni knihu, v níž jsou vojáci IDF obviněni z toho, že úmyslně zabíjejí ženy a děti v Gaze, hlavní norský penzijní fond odstoupil z podílu ve společnosti Elbis Systems, protože tato firma se podílí na stavbě bezpečnostního plotu, a ze spolupráce s izraelskými společnostmi odstoupilo později několik dalších norských firem. Tyto kroky jsou podle Gerstenfelda nebezpečné, neboť mohou sloužit jako precedenty pro ostatní evropské země.

NETANJAHU SE OMLOUVÁ

Izraelský premiér Netanjahu se pochvalně vyjádřil o Fidelu Castrovi, poté co bývalý kubánský vůdce a diktátor v zářijovém interview pro list *The Atlantic* bránil Izrael a kritizoval Írán. Netanjahu ho veřejně pochválil a prezident Peres mu zaslal přátelský dopis. To popudilo Ileanu Ros-Lehtinenovou, původem z Havany, která v Kongresu USA reprezentuje Floridu, oblast, kde žije velká kubánská komunita, jež má s Castrem vlastní zkušenosti. Obrátila se na několik izraelských úředníků a požádala je, aby Netanjahu svou chválu diktátora odvolal. Premiér se jí pak telefonicky omluvil a jeho úřad vydal náležité prohlášení. Ros-Lehtinenová prý premiérovi do telefonu řekla: „Podívejte se, ten chlápek je nepřítel Izraele, a i když po

padesáti letech protiizraelského podněcování řekl náhodou něco normálního, je to pořád jenom jedna věta od starého blázna, který ani neví, co říká.“

VÝSTAVA O HOUDINIM

V newyorském Židovském muzeu je do 27. března otevřena výstava o kouzelníku Harrym Houdinim s názvem *Art and Magic* (Umění a kouzlo). Slavný mistr úniků se narodil roku 1874 v Budapešti jako Erich Weisz (jméno Houdini oficiálně přijal roku 1918), jeho otec byl rabín; do Ameriky odjel s rodiči roku 1878, od roku 1887 žila rodina v New Yorku. Na veřejnosti začal Erich vystupovat už jako dítě – měl svůj výstup na trampolíně, čaroval s kartami. Proslavil se úniky ze sebeobtěžnějších podmínek, nejsložitější a nejoblíbenější únik byl z čínského mučičího nástroje – prosklené bedny naplněné vodou. Podnikl turné i po Evropě a Rusku (podařilo se mu uprchnout z vagonu, kterým vozili vězně na Sibiř). Zemřel roku 1926. Výstava v New Yorku představuje Houdiniho propriety – svěrací kazajky, želižka atd., dobové fotografie, archivní filmy, plakáty a další zajímavosti.

SEZAME, ŠALOM!

Poprvé vznikly speciální díly oblíbeného dětského televizního pořadu *Sezamová ulice* (v č. Sezame, pojď si hrát) *Shalom Sesame* v roce 1986 a poté 1990. Jejich cílem bylo ukázat americkým dětem zábavnou formou život v Izraeli a předvést jim, jak se slaví židovské svátky. Letos tato série pokračuje a znovu má kromě zábavy přinést malým Američanům i poučení, hlavně o tom, jak se Izrael změnil a jaké problémy řeší nyní. O Chanuka se mají představit nové díly, ve kterých se modrá loutka Grover dostane do Izraele a cestuje tu, poznává zdejší obyvatele, zvyky a učí se hebrejsky. Setká se s bratrcem Mošem Ufnikem, doprovází ji i kudrnatý arabský Izraelec Machbub. **am**

רוש חודש ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s.r.o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 12. 2010.

Cena 15 Kč (0,90 €)